Miljökonsekvensbeskrivning för kulturmiljö

Detaljplan för Universitetet vid Renströmsparken

Dnr. 0548/11

2019-03-29

Mats & Arne Arkitektkontor AB
Östra Hamngatan 52
411 09 Göteborg

031-311 44 40
www.matsoarne.se

Innehåll

Inledning **4**
Miljökonsekvensbeskrivningens syfte, avgränsning och medverkande 4
Planförslaget: Bakgrund och innebörd 8
Samlad konsekvensbedömning av planförslaget 9
Sammanfattande matris över planförslagets konsekvenser 10
Kumulativa effekter 11

Riksintresset Göteborgs innerstad [O 2:1-5] **12**
Identifierade riksintressegrunder 12
Riksintresset Göteborgs innerstad – tematiska utvärderingsgrunder 13
Sammanfattning: Riksintressets fysiska uttryck i anslutning till planområdet 15

Extrahering ur kulturmiljöutredning - centrala värden **16**
Uttolkning: Fästningsstaden (Johannebergs landeri) 17
Uttolkning: Det sena 1800-talets storstadsomdaning 20
Uttolkning: 1900-talets stadsbyggande 23
Uttolkning: Göteborgska särdrag i stadsbilden 28
Uttolkning: Göteborgska särdrag i stadsbilden 29
Sammanfattning: uttryck för riksintresset i och i anslutning till planområdet 32

Miljökonsekvensbeskrivning **34**
Nollalternativ 34
Plankarta 38
Planförslag 39
Förslag till ytterligare åtgärder 45
Sammanfattande matris över planförslagets konsekvenser 46
Samlad bedömning av planförslagets konsekvenser 47
Planförslagets konsekvenser på riksintresset för kulturmiljövården 47

Strategiska vyer **48**
Fotopunkter 49
1. Från Götaplatsen 44
2. Från Johannebergsgatan 46
3. Från Korsvägen 48
4. Från Johannebergs landeri söderut 58
5. Från Renströmsparken mot UB och Humanisten 62

Bilaga 1 - riksintressebeskrivning Göteborgs innerstad [O 2:1-5] 64

Inledning

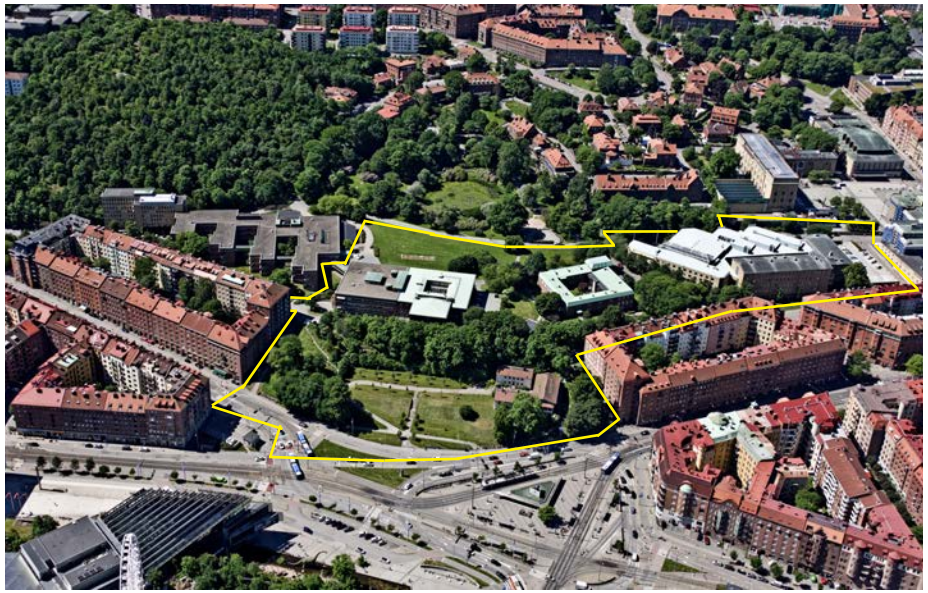

Flygvy visade stora delar av utredningsområdet. Planområdets ungefärliga utbredning markerat med gult. Foto från SBK.

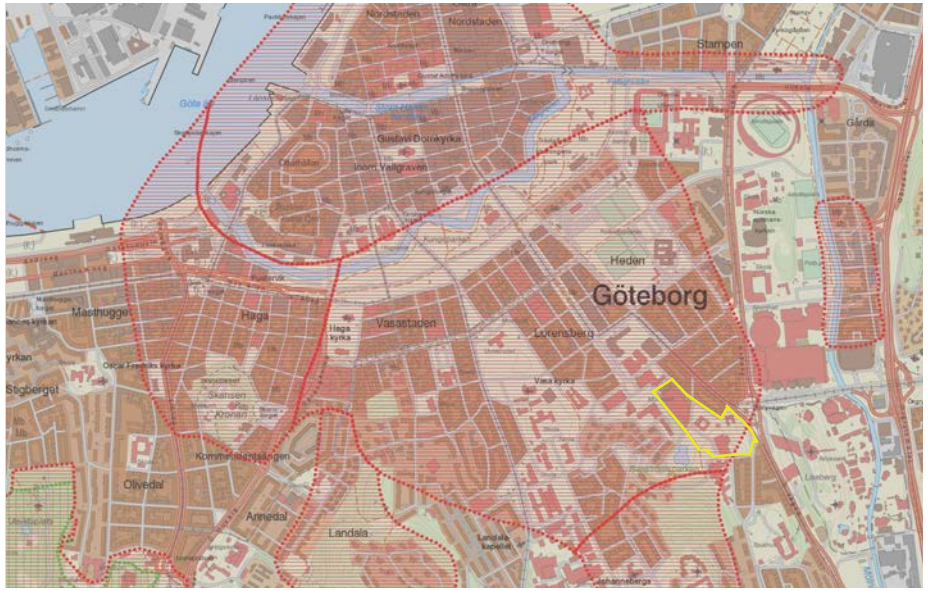

Riksintresseområde för kulturmiljövård markerade med rött. Planområdets ungefärliga utbredning markerat med gult. Karta hämtad från Länsstyrelsens karttjänst på nätet.

Bakgrund

Stadsbyggnadskontoret i Göteborg arbetar med att ta fram en ny detaljplan för Universitetet vid Renströmsparken i Göteborg. Syftet med detaljplanen är att möjliggöra en utveckling av univesitetsområdet och att samla alla de konstnärliga ämnena i samma område. I planen ingår också en exploateringmöjlighet i parken tillhörande Johannebergs landeri. Detaljplanen medger ca 10 000 kvm bostäder inklusive bottenvåningar där dock bostäder ej tillåts. Därtill medges 60 000 kvm verksamheter, vilka i huvudsak avsätts för universitetet. Planområdet ingår i samt angränsar även till riksintressen för kulturmiljövården.

Miljökonsekvensbeskrivningens syfte, avgränsning och medverkande

Syftet med denna miljökonsekvensbeskrivning för kulturmiljö är att belysa hur ett genomförande enligt föreslagen detaljplan påverkar riksintresset för kulturmiljövården. Konsekvensbeskrivningen har avgränsats till att endast hantera kulturmiljön ovan mark. Arkeologiska lämningar har inte behandlats.

Underlag för bedömning:

- Plankarta inkl. illustrationskarta, Detaljplan för Universitetet vid Renströmsparken, daterad 2018-11-09
- Planbeskrivning, Detaljplan för Universitetet vid Renströmsparken, daterad 2018-11-09
- Detaljplaner för Västlänken och Humanisten.
- *Kulturmiljöutredning inför detaljplan för Universitetet,* Göteborgs Stadsmuseum och Liljewall Arkitekter, daterat 2017-10-26
- Egna kompletterande platsbesök under oktober 2018 med miljöundersökningar
- Vybilder

Konsekvensbeskrivningen är upprättad av Kristina Wallman och Daniel Eriksson, bebyggelseantikvarier på Mats & Arne Arkitektkontor AB. Från Stadsbyggnadskontoret har plan- och byggantikvarie Sören Holmström deltagit. Planarkitekterna Sofia Älfvåg och Christian Bruce har utgjort referensgrupp.

Inledning

Läsanvisning

Miljökonsekvensbeskrivningen inledningsavnitt innehåller en kort redogörelse av den bedömningsmetod som används, varefter följer beskrivning av planförslaget, samlad bedömning av planförslagets konsekvenser på riksintresset för kulturmiljö samt förslag till åtgärder för att minska de negativa konsekvenserna på riksintresset.

Motiveringen för riksintresset Göteborgs innerstad presenteras och de av riksintressegrundens uttryck som identifierats i anslutning till planområdet redovisas i tabellform med tematisk indelning.

Därefter följer en extrahering ur *"Renströmsparken Kulturmiljöutredning inför detaljplan för universitetet"* som tagits fram av Göteborgs stadsmuseum och Liljewall arkitekter. Extraheringen presenteras dels i form av punkter med centrala värden för utredningsområdet som helhet, dels i form av en uttolkning som presenteras för repsektive riksintressetema (tidsepok). Varje tema/epok har en tillhörande illustration och en lista med kritiska punkter som visar identifierade uttryck för riksintressegrunden.

Riksintressets uttryck i och i anslutning till planområdet sammanfattas i text och med en illustration över de fysiska uttrycken. Riksintressets tematiska utvärderingsgrunder presenteras och utvärderingsområdets fysiska berättarinnehåll samt den visuella läsbarheten beskrivs.

Därefter följer en kort genomgång av planförslaget, vilken utgör inledningen till den antikvariska konsekvensbedömningen av detsamma. Åtgärder enligt planförslaget samt dess fysiska och visuella effekt på riksintresset beskrivs och bedöms med avseende till konsekvenserna för riksintressegrunden. Också en bedömning av nollalternativet görs. Bedömningarna sammanfattas i en matris och därefter görs en samlad bedömning av planförslagets konsekvenser på riksintresset för kulturmiljövården. Detta avsnitt följs av en genomgång av kumulativa effekter, exempelvis från intilliggande detaljplaner/byggprojekt, som på olika sätt kan påverka utredningsområdet och/eller upplevelsen av det.

Rapporten avslutas med ett antal strategiska vyer. Vyerna kan ses som ett slags strategiska citat ur stadsbilden, som tillsammans ger en bild av hur och var riksintressets teman är läsbara i området samt hur de påverkas av ett urval av tänkbara åtgärder som planförslaget medger.

Tidigare ställningstaganden

Planområdet ligger inom riksintresse för kulturmiljövården enligt Miljöbalken kap. 3 - Göteborgs innerstad [O 2:1-5]. Att ett område är av riksintresse enligt Miljöbalken innebär att det bedöms ha så höga kulturvärden att det är av vikt för hela landet. Riksintressen får inte påtagligt skadas. Riksintresset motiveras på följande vis:

"Storstadsmiljö, formad av funktionen som "Sveriges port mot väster" och det för sjöfart, handel och försvar strategiska läget vid mynningen av Göta älvs vattensystem. Rikets främsta sjöfartsstad samt residensstad, domkyrko- och universitetsstad, präglad av tre seklers handelsaristokrati. Ett av de förnämsta exemplen på 1600-talets stadsanläggnings- och befästningskonst, och på stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen. Den göteborgska byggnadstraditionen med dess olika stadsdelskaraktärer. (Skolstad, Univeristetsmiljö, Stiftsstad)".

Delar planområdet utgör fornlämningsområde och området ingår som helhet i kommunens bevarandeprogram, där flera av de ingående objekten och miljöerna pekas ut som kulturhistoriskt värdefulla.

År 2017 upprättade Göteborgs Stadsmuseum, på uppdrag av Stadsbyggnadskontoret, en kulturmiljöutredning för området vid Renströmska parken med syfte att belysa de kulturmiljövärden som finns att ta vara på och utgå ifrån i det pågående detaljplanearbetet med ny detaljplan för Universitetet.

Johannebergs landeri och landeripark är inringad med blå streckad linje. Stora delar av parken runt Johannebergs landeri är fornlämning (röd skraffering). Karta hämtad från Informationskartan Västra Götaland på Länsstyrelsens hemsida.

Inledning

Metod och bedömningsgrunder

Motivering och beskrivning av uttryck för riksintresset Göteborgs innerstad (O 2:1-5) har hämtats från RAÄ:s *Riksintressen för kulturmiljövården – Västra Götalands län (O)*. Beskrivningstexten har för att bli tydligare, och operativt användbar i denna konsekvensutredning, brutits ned i ett antal tematiskt åtskilda riksintressegrunder som beskrivs ur två perspektiv: 1) fysiska egenskaper och 2) visuella egenskaper. De bägge nivåerna för egenskaper ger, såväl enskilt som i rumsligt sammanhang, kulturmiljön dess samlade berättarpotential.

I det av stadsmuseet framtagna kunskapsunderlaget *Kulturmiljöutredning inför detaljplan för Universitetet* beskrivs och analyseras kulturmiljön inom och i anslutning till det aktuella planområdet. Utredningen inbegriper såväl allmänna kulturmiljökvaliteter som specifika uttryck för riksintresset Göteborgs innerstad O 2:1-5. Samtliga i uredningen belysta kulturmiljökvaliteter har analyserats och extraherats till ett antal punkter med centrala värden för utredningsområdet som helhet. Samtliga extraherade kulturmiljökvaliteter analyseras i relation till de tematiskt indelade riskintressegrunder som de facto uttrycks i dagens miljö. Detta är av stor vikt för att särskilja de kvaliteter som är av betydelse för förståelsen och upplevelsen av riksintresset å ena sidan från de kvaliteter som är av mer allmän kulturmiljökaraktär å andra sidan. Därtill har information ur utredningen bearbetats för att tillsammans med information i Göteborgs bevarandeprogram, i länsstyrelsens egna fördjupningsskrift *"Svarta Boken"* samt i kunskapsunderlag inbegripande Johannebergs landeri, kunna användas i uttolkningen av riksintressegrunden i anslutning till planområdet. Den tematiska indelning som valts vid uttolkningen relaterar direkt till RAÄ:s riksintressebeslut.

Extraherade kvaliteter och övrig uttolkad information har strukturerats med syfte att kunna användas som spårbara och utvärderingbara bedömningsgrunder vid konsekvensbedömningen av planförslaget. Presenterade värden och kvaliteter har valts med utgångspunkt i att de skall återspegla för området relevanta uttryck i riksintressebeskrivningen.

Platsbesök med fotografering inom utredningsområdet har utförs under hösten 2018 med syfte att undersöka om/hur de i kulturmiljöunderlaget beskrivna kulturmiljökvaliteterna kommer till uttryck och upplevs på plats idag.

Utgångspunkten i konsekvensbeskrivningen har varit planförslagets möjliggörande av rivningar och de tillkommande byggrätternas volym, skala och placering. Utformning, material och liknande har således inte varit föremål för bedömning i detta skede, då planförslaget saknar konkretion på dessa punkter. Denna avsaknad representerar samtidigt ett icke oväsentligt osäkerhetsmoment i den samlade bedömningen.

Utvärderingsytor

Utgångspunkten vid beskrivning och bedömning av riksintressegrundens uttryck har varit att det är de kulturhistoriska värdena som utgör riksintresset och att den fysiska avgränsningen därmed är sekundär. Gränsen relateras till där värdena identifierats, vilket således kan inbegripa rumsliga sammanhang med miljöer utanför den formella administrativa avgränsningen. I Riksantikvarieämbetets handbok för Kulturmiljövårdens riksintressen (RAÄ 2014-06-23) står följande:

"Avgörande för om en exploateringsåtgärd innebär påtaglig skada på ett riksintresse är inte om åtgärden vidtas inom det avgränsade riksintresseområdet utan åtgärdens påverkan på de värden som ligger till grund för riksintresseutpekandet. Exploateringsåtgärder utanför det utpekade riksintresset kan påverka förståelsen och läsbarheten av riksintressets värden och innebära en påtaglig skada. Förarbeten till hushållningsbestämmelsen uttrycker tydligt att även åtgärder utanför den geografiska avgränsningen kan påtagligt skada ett riksintresse. Åtgärder som visuellt dominerar landskapet eller ändrar kulturlandskapets karaktär kan ha en betydande påverkan på en riksintressant kulturmiljö även då åtgärden genomförs utanför området."

Strategiska vyer

I samråd med referensgruppen från SBK har ett antal strategiska vyer mot och inom planområdet valts ut och beskrivits. Urvalet av vyerna har gjorts med utgångspunkt i att de på olika sätt skall visa hur och var riksintressets olika teman är läsbara i området samt att de skall illustrera tänkbara åtgärder som planförslaget medger och vilka fysiska och visuella effekter dessa får för riksintressegrundens uttryck i området.

För respektive vy presenteras nuläget med ett fotografi som visar hur det ser ut idag. De av riksintressgrundens uttryck som identifieras inom respektive vys nuläge beskrivs i punktform med tematisk indelning.

Därtill presenteras en, och för vissa vyer två, illustrationer som visar exempel på åtgärder i form av byggnadsvolymer som planförslaget medger. Principen är att de illustrerade vyerna skall visa samma utsnitt som vyerna med nuläge. De illustrerade konsekvenserna av planförslagets tänkbara åtgärder för respektive vy beskrivs i punktform med tematisk indelning.

De utvalda vyerna bedöms vara av strategisk betydelse för upplevelsen av riksintresset och hur man läser kulturmiljön i anslutning till det aktuella planområdet. Att ett urval gjorts innebär inte att det endast är de presenterade vyerna som påverkas av planförlsaget - de planerade förändringarna påverkar även, i olika omfattning, andra vyer, utblickar och miljösammanhang i och i anslutning till planområdet.

Inledning

Bedömningsmetod

I rapporten beskrivs och bedöms planförslaget samt ett nollalternativ avseende deras konsekvenser för riksintressegrunden. Redovisad bedömning av planförslagets konsekvenser för kulturmiljöns riksintressegrunder har skett utifrån nuvarande kunskap om projektets olika delar och med följande bedömningssystem:

I steg 1 beskrivs planförslagets konsekvenser på riksintresset genom de fysiska ingrepp den medför i planområdet.

I steg 2 beskrivs planförslagets konsekvenser genom dess visuella påverkan på riksintresset – dvs hur riksintressegrundens läsbarhet som en upplevelsebaserad del av miljöns historiska berättarinnehåll påverkas.

Effekter:

Graden av fysiska/visuella ingrepp bedöms i skalan:

- Ingen effekt (fysisk/visuell
- Liten effekt (fysisk/visuell)
- Måttlig effekt (fysisk/visuell)
- Stor effekt (fysisk/visuell)

Konsekvenser

För de miljöaspekter där det finns negativa konsekvenser som är stora eller mycket stora stora kan ett fullständigt genomförande av planen komma att bedömas medföra risk för påtaglig skada på riksintressegrunden. Dessutom kan flera måttliga konsekvenser sammantaget och/eller tillsammans med redan skedd skada också medföra påtaglig skada. Prövningen av detta görs av Länsstyrelsen.

Angreppssättet där konsekvenserna beskrivs som 1) fysisk påverkan och 2) visuell påverkan medför att vissa åtgärder kan bedömas få ingen konsekvens ur ett fysiskt perspektiv – dvs den fysiska riksintressegrunden förblir intakt då inget fysiskt ingrepp sker – medan samma åtgärd kan bedömas få mycket stor visuell påverkan – t ex genom att viktiga visuella kopplingar bryts vilket gör att möjligheten att uppleva riksintressegrunden försvinner.

Planförslagets konsekvenser relativt riksintressegrunden bedöms enligt en femgradig skala:

Ingen eller positiv konsekvens

Möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset förblir intakt eller förstärks.

Marginell konsekvens

Åtgärden påverkar endast en mindre betydande del av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset försvagas i mindre utsträckning.

Måttlig konsekvens

Åtgärden påverkar mindre strategiskt viktiga delar av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset delvis försvagas.

Stor konsekvens

Åtgärden påverkar strategiskt viktiga och centrala delar av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset försvagas på ett betydande vis.

Mycket stor konsekvens

Åtgärden påverkar strategiskt viktiga och centrala delar av rriksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset försvinner eller försvåras på ett grundläggande sätt.

Inledning

Planförslaget: Bakgrund och innebörd

Planområdet omfattar ca 5,5 ha och är beläget mellan Götaplatsen och Korsvägen. Området kännetecknas av stora höjdvariationer med kraftig sluttning från öst till väst. Planområdet består av parkområden i form av träd, buskar och gräs, befintliga byggnader (UB, gamla Hovrätten, Artisten och f.d Kjellbergska flickskolan) parkeringsgarage och hårdgjord gatumark.

Detaljplanen medger en utveckling av området med nya och utökade byggrätter för Akademiska Hus fastigheter, samt ny bebyggelse i södra delen av Johannebergs landeriområde. Förslaget ger möjligheter för universitetet att utvecklas, samtidigt som området öppnas upp mer mot allmänheten genom en förbättring av allmänna stråk och platser. Syftet med detaljplanen är att utveckla planområdet utifrån framtagna mål och strategier inom stadsutvecklingsprogram för Korsvägenområdet samt fördjupade mål inom detaljplanearbetet. Universitetet vid Renströmsparken är tänkt att bli en kreativ mötesplats för humaniora, kultur och konst i Göteborg. Göteborgs universitet ska samlokalisera hela Konstnärliga fakulteten (HDK, Akademin Valand, HSM) med Humanistiska fakulteten och universitetsbiblioteket som redan finns i området.

Syftet är också att öppna sig mer mot göteborgarna och olika aktörer i området. I detta inbegrips utveckling och renodling av park, natur- och kulturmiljöer i samspel med befintlig och tillkommande bebyggelse för i huvudsak universitet samt bostäder, verksamheter och service i strategiska lägen. Vidare skall detaljplanen möjliggöra skapande av en mer finmaskig och levande gatustruktur samt en variation av stadsrum. Kopplingar och samband i närområdet (Korsvägen, Renströmsparken, Götaplatsen, Avenyn, Heden, Johanneberg, Örgryte) skall tydliggöras.

Detaljplanen medger ny- eller ombyggnation av Universitetsbiblioteket, ny- och ombyggnation av Artisten samt nybyggnation i landeriområdets södra del. Detta förväntas innebära BTA 10 000 kvm bostäder samt BTA 60 000 kvm verksamheter.

Därutöver möjliggörs genom detaljplanen en ny gatukoppling mellan Johannebergsgatan och Lundgrensgatan. Planen föreskriver även ett bevarande av landeribyggnaden och gamla Hovrätten. Planen skapar också förutsättningar för den västra uppgången i Västlänkens station Korsvägen att integreras i ny- och ombyggnationen av Artisten.

Planillustration ur detaljplaneförslaget, 2018-11-09.

Samlad bedömning av planförslaget

Konsekvenser på riksintresset för kulturmiljövården

Genomförande av **delar av** planförslaget bedöms medföra betydande miljöpåverkan på riksintresset för kulturmiljön med avseende på landerimiljön, det tidiga 1900-talets stadsbygge, institutionskomplexet och Johannebergsgatan, vilket sammantaget kan innebära risk för bedömningen påtaglig skada på riksintresset.

Landerimiljön

Planförslaget har bedömts innebära **mycket stora negativa konsekvenser** för upplevelsen och förståelsen av landerimiljöns historiska sammanhang med landeribyggnader och tillhörande marker i form av terrasserad trädgårdsanläggning och grönskande parkliknande omgivningar. Dessa lämningar utgör, var och en och tillsammans, bärande beståndsdelar för riksintresseuttrycket med *”rester av donationsjordarnas landerier”*. Exploatering där delar av landeriparken bebyggs med tät stadsbebyggelse och en ny gatusträckning mellan Lundgrensgatan och Johannebergsgatan dras fram innebär att:

- den historiska läsbarheten och upplevelsen av Johannebergs landeri som en av de ytterst få bevarade sammanhängande landerimiljöerna i staden undergrävs,
- upplevelsen av den historiska funktionen hos Johannebergs landeri som en landeriegendom vilken under lång tid fungerat som ett lantligt beläget sommarviste förminskas,
- landeriparkens gröna karaktär reduceras väsentligt,
- landeriparkens påtagligt långsträckta, nord-sydliga utbredning med lång historisk kontinuitet förändras.

Byggrätten för nytt universitetsbibliotek på bergskrönet ovan landeriet innebär att:

- ett ytterligare dominant inslag tillförs som försvagar landerimiljöns småskaliga och lantliga prägel

Det tidiga 1900-talets terränganpassade hyreshuskvarter vid Nedre Johanneberg

Planförslagets byggrätt för tät stadsbebyggelse i landeriparkens södra del har bedömts innebära **stora negativa konsekvenser** för upplevelsen av det tidiga 1900-talets terränganpassade hyreshuskvarter vid Nedre Johanneberg genom att:

- siktlinjerna mellan bebyggelsen vid Eklandagatan och landeriet bryts helt eller till betydande delar,
- den tidstypiska gestaltningen på Eklandagatan där den klättrande tegelbebyggelsen på ett medvetet vis möter landeriparken med den bergiga terrängen inte längre kan upplevas från landeriets gamla trädgård och dess inramade gårdsmiljö

Institutionskomplexet och Johannebergsgatan

Planförslaget har bedömts innebära **stora** till **mycket stora negativa konsekvenser** för riksintresseuttrycket *”institutionskomplex i parkmiljö”*. Genom rivningar förloras viktiga delar av den befintliga institutionsbebyggelsen från 1900-talet som speglar olika epokers syn på utbildningslokaler enligt följande:

- F.d. Kjellbergska flickskolan (1930-tal)
- Gamla Universitetsbiblioteket (1950-tal)
- Nya Universitetsbiblioteket (1980-tal)

Härutöver innebär byggrätten för nytt universitetsbibliotek en betydande skalförhöjning som bryter mot den samlade takfotshöjden sett från Renströmsparken, och som utgör ett karaktäristiskt drag i institutionsmiljön.

Sammanfattande matris över planförslagets konsekvenser

	Åtgärd	Tema 1) 1600- och 1700-talens fästnings-stad (landeriepoken)		Tema 2) Det sena 1800-talets storstads-omdaning		Tema 3) 1900-talets stadsbyggande		Tema 4) Göteborgska särdrag i stadsbilden	
		Fysisk	*Visuell*	*Fysisk*	*Visuell*	*Fysisk*	*Visuell*	*Fysisk*	*Visuell*
Konsekvenser kopplade till befintlig miljö	Rivning av f.d. Kjellbergska flickskolan								
	Rivning av P-hus i hörnet Gösta Rahms gata-Fågelsången								
	Rivning av Universitetsbib-lioteket								
	Ny gata mellan Lundgrens-gatan och Johannebergs-gatan								
Konsekvenser kopplade till nya etableringar	Tillkommande bebyggelse i landeriparkens södra del								
	Tillkommande bebyggelse längs Johannebergsgatan								
	Nytt universitetsbibliotek								
	Tillkommande universtets-byggnad i hörnet Gösta Rahms gata-Fågelsången								

Mycket stor konsekvens. Åtgärden påverkar strategiskt viktiga och centrala delar av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset försvinner eller försvåras på ett grundläggande sätt.

Stor konsekvens. Åtgärden påverkar strategiskt viktiga och centrala delar av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset försvagas på ett betydande vis.

Måttlig konsekvens. Åtgärden påverkar mindre strategiskt viktiga delar av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset delvis försvagas.

Marginell konsekvens. Åtgärden påverkar endast en mindre betydande del av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset försvagas i mindre utsträckning.

Ingen eller positiv konsekvens. Möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintressegrunden förblir intakt eller förstärks.

Kumulativa effekter

Till planförslagens konsekvenser vägs tidigare skador på värdena in liksom förväntade effekter av tillkommande åtgärder. Det handlar om hur en åtgärd (i antagen plan) tillsammans med andra pågående, tidigare och framtida verksamheter/åtgärder (i antagna planer) påverkar miljön. De kumulativa effekterna kan innebära en förstärkning av de bedömningar som gjorts för kulturmiljökonsekvenserna, relativt planförslaget.

Västlänken

Arbetena inför och under byggandet av Västlänken kommer innebära att arkeologiska lämningar i landeriparken grävs ut och tas bort samt att åldriga träd ut mot Korsvägen fälls. Detta innebär en försvagning av landeriets historiska spår och lämningar samt att landeriparkens gröna miljöskapande värde minskar, vilket förstärker den samlade negativa påverkan på riksintressegrunden. Därtill kan Station Korsvägens västra uppgång, beroende på var den placeras och hur den utformas, komma att innebära ytterligare negativ påverkan på riksintressegrunden.

Humanisten

All byggrätt i gällande plan är redan utnyttjad men den pågående ombyggnaden av Humanisten medför att den befintliga institutionsbebyggelsens enhetlighet i material och skala örminskas, vilket förstärker den samlade negativa påverkan på riksintressegrunden.

Liseberg

Arbetena inför och under byggandet av Västlänken och den planerade ombyggnaden av Liseberg med fällning av träd ut mot Korsvägen medför att betydande delar av de gröna visuella sambanden mellan de gamla landerierna Johanneberg och Liseberg går förlorade, vilket förstärker den samlade påverkan på riksintressegrunden.

Riksintresset Göteborgs innerstad [O 2:1-5]

Riksintresset Göteborgs innerstad innefattar ett antal uttryck för stadens utveckling och olika karaktärer. Motiveringen lyder:

Storstadsmiljö, formad av funktionen som "Sveriges port mot väster" och det för sjöfart, handel och försvar strategiska läget vid mynningen av Göta älvs vattensystem. Rikets främsta sjöfartsstad samt residensstad, domkyrko- och universitetsstad, präglad av tre seklers handelsaristokrati. Ett av de förnämsta exemplen på 1600-talets stadsanläggnings- och befästningskonst, och på stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen. Den göteborgska byggnadstraditionen med dess olika stadsdelskaraktärer. (Skolstad, Univeristetsmiljö, Stiftsstad).

Identifierade riksintressegrunder

Tabellerna här intill redovisar de i utredningsområdet identifierade riksintressegrunderna i riksintressebeskrivningen 02:1-5. Totalt är fyra av de sex teman som riksintressegrundens uttryck finns uppdelade i representerade i utvärderingsområdet.

Sammantaget bedöms att området i och kring det aktuella planområdet representerar flera av riksintressegrundens strategiska delar. Det är en informationstät kulturmiljö med lager på lager av historia - tydligt formad av flera olika tidsepoker som präglat Göteborg sedan den befästa kanalstaden anlades 1621 fram till 1900-talets storskaliga stadsexpansion. Särskilt väl representerat är 1900-talets stadsbyggande med såväl tidstypiska bostadsområden som institutioner och parkmiljöer.

Riksintressegrunder med representation inom och i anslutning till planområdet

(referens Bilaga 1, Riksintressebeslut)

Tema 1: 1600-1700-talens fästningstad
... spridda rester av **donationsjordarnas landerier**.

Tema 2: Det sena 1800-talets storstadsomdaning
Det sena 1800-talets storstadsomdaning och -utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på **ny samfärdselteknik.**
Kommunaltekniska anläggningar som ... **spårvägarna**.
De stora utvidgningsområdena med **planmönster, tät stenstadsbebyggelse**, gator av olika bredd och karaktär, **bestämda hushöjder,** parker och **trädplanteringar**.

Tema 3: 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden
1900-talets stadsbyggande och fortsatta **utvidgning av staden**, med de inledande decenniernas **terränganpassade, orgelbundna planmönster**, men även fullföljande av **rutnätsstaden**.
... **anläggningar för** idrott, **rekreation och nöjesliv**.
Övre Vasastaden-Lorensberg med **institutionskomplex i parkmiljö och stenstadskvarter** ...
Lorensbergs villastad och **Nedre Johannesbergs slutna hyreshuskvarter**.
Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner.

Tema 4: Göteborgska särdrag i stadsbilden
... **det gula "Göteborgsteglet"**
Gatukaraktären med gatsten och gånghällar i bohusgranit samt **de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.**
Drag som visar på de livliga kontakterna med Storbritannien och Europas västra delar.

Riksintressets utvärderingsgrunder i utvärderingsområdet

Sammanställningen av riksintressegrundens olika identifikationskoder (se tabell sid 10) för utredningsområdet visar en översikt av de uttryck för riksintresset som kommer till synes i området. I utredningsområdet representeras flera av riksintressegrundens strategiska delar. Det är en informationstät kulturmiljö med lager på lager av historia - tydligt formad av de olika tidsepoker som präglat Göteborg sedan den befästa kanalstaden anlades 1621.

Totalt är fyra av de sex teman som riksintressegrundens uttryck finns uppdelade i väl representerade i utvärderingsområdet.

För en sammanfattande illustration av riksintressets fysiska uttryck i det aktuella området, se nästa uppslag.

Utvärderingsområdets fysiska berättarinnehåll

Tema 1, 1600-1700-talens fästningsstad

Johannebergs landeri är en av få bevarade landerimiljöer i staden, där byggnaderna ännu omges av en del av de odlings- eller trädgårdsanläggingar som tidigare brett ut sig runt om. Landeriet berättar om ett lantligt förflutet, då Johanneberg låg en bra bit utanför stadskärnan och var omgivet av stora odlingar och även flera andra närliggande landerier med likaledes stora anläggningar för odling och rekreation. Av dessa finns i dag få spår, vilket gör att Johannebergs landeri och dess park är än mer betydelsefulla som bärare av en viktig del av Göteborgs historia. Byggnaderna och parken har också stora miljöskapande värden och utgör ett blickfång vid Korsvägen, inte minst som landeribyggnaderna är exteriört välbevarade.

Tema 2, det sena 1800-talets storstadsomdaning

Detta tema illustreras i det aktuella området bland annat i miljön kring Götaplatsen, som även om byggnaderna tillkom under 1900-talet planerades under 1800-talets andra hälft. Den monumentala platsen utformades som en avslutning på den nya, trädkantade paradgatan Kungsportsavenyn, och här manifesteras tidens ideal om bildning, kultur och ordning på ett nästan övertydligt sätt. Platsen kom att symbolisera Göteborgs storstadsmässighet, helt i linje med anläggandet av stenstaden med rutnätsplan och regelbundenhet.

Planmönster och byggnadsideal kommer även till synes i de täta kvarteren öster om Södra vägen, där byggnaderna har en enhetlig höjd och där miljön som helhet tydligt präglas av 1800-talets stadsplaneideal med regelbundna kvarter och tydligt definierade gaturum. Miljön är stadsmässig och ...

Också anläggandet av spårvägen mot Mölndal är ett uttryck för det sena 1800-talets stadsbyggnande, som band ihop kringområdena med staden och möjliggjorde stadens expansion.

Tema 3, 1900-talets stadsbyggande

Kvarteren runt Korsvägen speglar på ett tydligt sätt 1900-talets stadsbyggande - här finns både byggnader uppförda på 1910-talet, i 1920-talets nyklassicism och byggnader med drag av funktionalism. Bebyggelsen, som är uppförd i rött tegel, har en sammanhållen karaktär och fint utförda dekorer i sten och smide. Också många portar är detaljerat utförda i hög kvalitet. Stor omsorg har lagts vid att anpassa byggnderna till terrängen, som i delar av området är mycket brant. Här finns även flera stentrappor med omsorgsfullt utförda smidesräcken och en genomtänkt gestaltning. Miljön är som helhet väl sammanhållen och ger med sin höga kvalitet både i utformning och utförande uttryck för det tidiga 1900-talets omsorg om såväl helhetsmiljön som om detaljer. Bottenvåningarna har butikslokaler, vilket tillsammans med det näraliggande Liseberg och Carlanderska sjukhuset skapat en blandstad med flera olika typer av verksamheter både för nytta och nöje.

Renströmsparken utgör en karaktärsskapande och upplevelsemässigt central del i utredningsområdet. Parken speglar tillkomsttidens ideal med rekreation och grönområden som viktiga delar i stadsplaneringen, och även idealen med institutionsbyggnader i parkmiljö.

Götaplatsen berättar om det sena 1800-talets och det tidiga 1900-talets ideal om bildning och kultur och kan ses som en fysisk manifestation av de i den dåtida maktsfären rådande borgerliga värderingarna.

Tema 4, göteborgska särdrag i stadsbilden

Även den för Göteborg så typiska gatukaraktären med gatsten och gånghällar i bohusgranit återfinns i utredningsområdet, bland annat på Götaplatsen. Också det för staden karakteristiska gula teglet är rikt företrätt runt Götaplatsen, där det signalerar att byggnaderna är institutioner hörande till det offentliga rummet. Detta till skillnad från grannkvarterens bostadsbebyggelse, som till stora delar är uppförd i rött tegel.

I området finns rikliga inslag av grönska, som i riksintressebeskrivningen anges som ett särdrag för staden. Här är parken runt Johannebergs landeri och Renströmsparken av särskild betydelse, eftersom båda dessa grönområden har lång kontinuitet och koppling till såväl andra riksintresseteman som till intressanta skeden i stadens historia. Landeriparken har rötter ända till stadens tidigaste historia och Renströmsparken har kopplingar till såväl landeriepoken som till Göteborgsutställningen 1923, och utgör en av få kvarvarande rester av alla de anläggningar som då uppfördes.

Riksintressets visuella läsbarhet

Riksintressets upplevelsemässiga innehåll i det aktuella området beskrivs mer ingående i avsnittet med strategiska vyer på sidan 42 i föreliggande rapport.

Sammanfattning: riksintressets fysiska uttryck i anslutning till planområdet

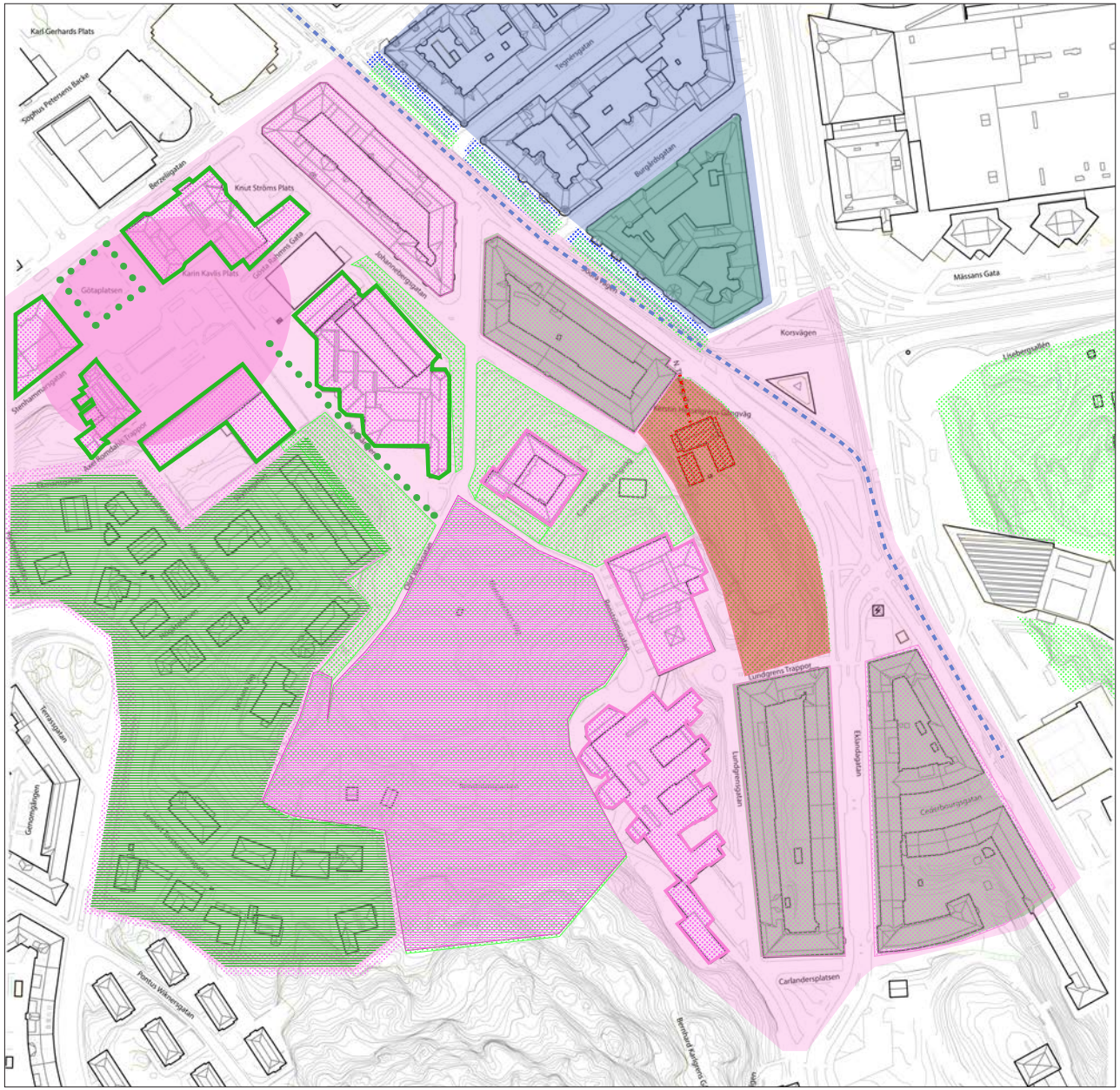

Sammanfattande illustration

Tema 1: 1600-1700-talens fästningsstad

- Landeri helhetsmiljö
- Landeri: Byggnader
- Landeri: Tillfartsväg

Tema 2: Det sena 1800-talets storstadsomdaning

- Planmönster, tät stenstadsbebyggelse, bestämda hushöjder, gator av olika bredd och karaktär
- Förträdgårdar
- Kommunaltekniska anläggningar - spårväg

Tema 3: 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden

- 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden
- Byggnader 1900-tal
- Institutioner 1900-tal
- Götaplatsen
- Nöjesliv och rekreation

Tema 4: Göteborgska särdrag i stadsbilden

- Rikliga inslag av grönska
- Drag med inspiration västerifrån
- Det gula Göteborgsteglet
- Gatsten och gånghällar i bohusgranit
- Kvarter med avspegling av topografin

Extrahering ur kulturmiljöutredning - centrala värden

Utredningsområdet som helhet

- Utredningsområdet är mycket variationsrikt och innehållsrikt ur stadsbyggnadsperspektiv där det sker tydliga möten mellan olika stadsbyggnadsepoker från 1700-talet fram till idag
- Den södra utkanten av staden innehåller det största antalet bevarade eller delvis bevarade landerimiljöer i staden och Johannebergs landeri utgör en närmast unik miljö, då bebyggelsen med rötter i 1700-talet omgiven av f.d. anlagd park med inramande, friväxande grönska
- Berättelsen om stadens expansion söderut vid början av 1900-talet. Mötet mellan landsbygd och stad är tydligast vid Korsvägen där Johannebergs landeri med omgivande park inramad av friväxande grönska, möter stadsbebyggelse från 1900-talets början och framåt.
- Stadsrummens samband med varandra som är medvetet gestaltade och samkomponerade med struktur och bevarade miljöer från 1920-talet
- Korsvägen som historiskt vägskäl och den södra infartsleden till Göteborg, har lång kontinuitet och gör stadens utveckling avläsbar i den fysiska miljön. Väg- och spårvagnsnätet skapar en triangulär platsbildning med lång kontinuitet
- De topografiska skillnaderna i området möjliggör vida utblickar och siktlinjer

Bebyggelsen

- Berättelsen om jubileumsutställningen 1923 med flera bevarade miljöer (Götaplatsen, Fågelsången, Renströmsparken med Näckrosdammen vidare till Liseberg)
- Bebyggelsen inom utredningsområdet har en enhetlig stadsbyggnadsskala och en lågmäld prägel, bortsett från Götaplatsen som är gestaltat som stadens högtidliga, storslagna finrum. Förtätningar i området har skett på ett medvetet sätt och anpassats till topografi och till befintlig bebyggelsekaraktär
- Götaplatsen som ett stadens finrum med monumentalt utformade institutionsbyggnader runt ett tydligt avgränsat torg och en gestaltad helhet med hög kvalitet i utförande och material.
- Sekvensen av institutionsbyggnader från Götaplatsen via Flickskolan med Artisten vidare till Hovrätten, UB och Humanisten utgör en pedagogisk arkitektonisk sekvens som speglar sin respektive tillkomsttid men som också förhåller sig till denna miljö som sekvens
- Flickskolan är karakteristisk för 1930- 40-talets skolbebyggelse och relaterar, som den första institutionsbyggnaden i anslutning till parkmiljön, till Götaplatsens arkitektoniska uttryck med gult tegel
- Hovrätten speglar 1950-talets byggande med en övergång mot ”hus i park” men ändå som en tydligt avgränsad enhet med individuellt utformad grönska
- Universitetsbiblioteket är verkligt placerat ”i park” och saknar individuellt anpassad omgivning
- Såväl i de nationalromantiska som i de funktionalistiskt präglade kvarteren vid Renströmsparken, har den höga materialkvaliteten och omsorgsfulla gestaltningen stor betydelse för upplevelsen
- Massivt tegel som fasadmaterial är rådande inom hela området (bortsett från landeriet)
- Miljön vid gamla Hovrätten, som både utgör en del i den samlade institutionsbebyggelsen placerad ”i park” men som också är gestaltad för sig med inramande element, med en tidstypisk karaktär med hög kvalitet i gestaltning, material och detaljutformning
- Johannebergsgatan som en tydlig brytpunkt mellan 1920-talets kvartersstad och institutionsbebyggelsen

Grönstrukturer

- Utredningsområdet innehåller ett till stor del offentligt grönt stadslandskap
- Den sammanhängande grönskan inom utredningsområdet, från Fågelsången till Renströmsparken med Högåsberget och Lorensbergs villastad vidare till Johannebergs landeri över till Liseberg har en lång historisk kontinuitet
- Fågelsången har en tydlig karaktär av grön, intim och smal passage
- Renströmsparken som öppen, grön oas välbevarad sedan 1920-talet med en inramning av bebyggelse runtom som underordnat sig parken och anpassat sig till topografin med placering och låga höjder
- Parkens diffusa gränser som ”flyter ut” i omgivningarna

Uttolkning: Fästningsstaden (Johannebergs landeri)

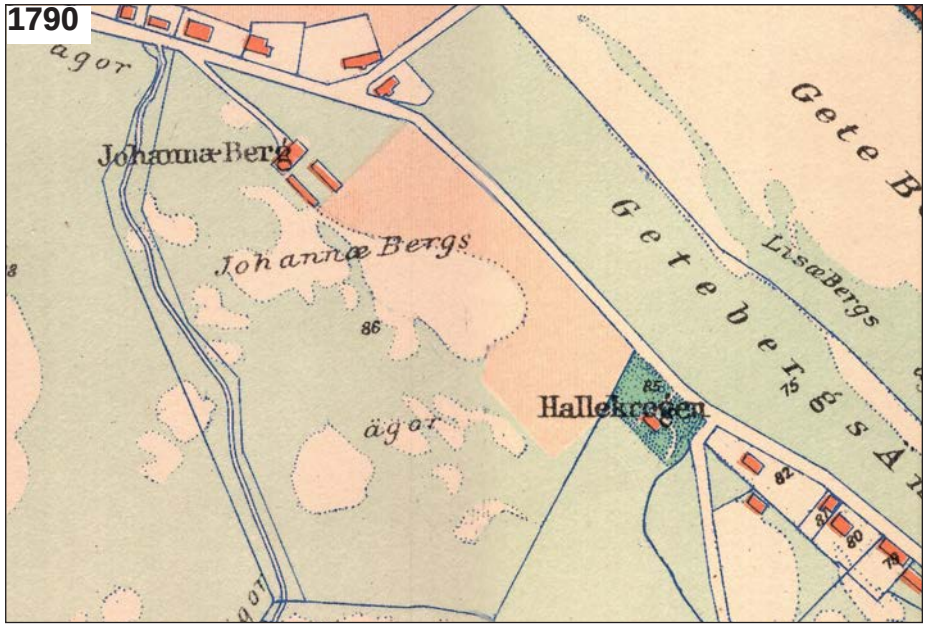

Kulturhistoriskt sammanhang

Platsen där Renströmsparken idag återfinns nyttjades under lång tid som betes- och odlingsmarker på donationsjord tillhörande staden. Delar av donationsjorden arrenderades från och med stadens grundläggande ut till enskilda personer för att nyttjas som jordbruksmark i form av s.k. landerier.

Redan på 1600-talets mitt bebyggdes Lyckan som det första landeriet beläget söder om stadskärnan. Från 1700-talets slut tillhörde de bergiga markerna i det här aktuella området i huvudsak de tre närbelägna landerierna Lyckan, Johanneberg och Götaberg.

På kartan från 1790 ovan anges ett relativt stort område som ”Johannæ Bergs ägor”. Egendomen sträckte sig längs delar av Södra vägen till ett stycke söder om nuvarande Eklandagatan, och i väster inbegreps stora delar av nuvarande Renströmsparken. Under perioden 1777-1790 uppfördes tre byggnadslängor på Johannebergs landeri och därmed lades grunden till anläggningens utbyggda landerikaraktär, med manbyggnad och två separata flygelbyggnader.

De norra och östra byggnaderna sammanlänkades någon gång före 1860, varpå dagens vinkelbyggnad fick huvuddragen av sitt nuvarande utseende. Den övre trädgårdsterrassen hade troligen redan 1822 uppförts som en avgränsning och nivåupptagning mot väster och söder. På murkrönet anlades en smal väg och en rad med lindar planterades närmast krönet. Ytterligare murar och trappor samt ett staket tillkom efter hand under 1800-talet och vid seklets slut fanns en fullt utbyggd landeripark med bl.a. slingrande gångar, odlingsbäddar, exotiska växter, stora trädbestånd och en orangeribyggnad.

I början av 1900-talet löstes landeriet in av staden och på det tidigare privata sommarvistet kom en handelsträdgård att etableras. Omkring 1920 anlades Eklandagatan och stora delar av den nedre trädgården togs i anspråk, och då var det inte längre möjligt med kommersiell odling. Återstoden av nedre trädgården gavs under 1900-talets gång en allt mer publik karaktär med prydnadsplanteringar, en staty, sittbänkar och en kioskbyggnad. Avgränsningen ut mot Korsvägen har med tiden kommit att utgöras av en öppen grässlänt samt en stödmur av betong längst åt norr. Dagens trädgårdsanläggning präglas av den övre trädgårdsterrassens stenmur, solitära äldre träd samt flera naturstenstrappor, varav en trappa har samma läge som 1820-talets huvudgång till övre terrassen.

Uttolkning: Fästningsstaden (Johannebergs landeri)

Uttryck för riksintressegrunden

Inom planområdet i finns mycket välbevarade lämningar efter Göteborgs historiska landeriepok vilka utgör en stark exponent för en strategisk värdegrund för riksintresset med avseende på *1600-1700-talets fästningsstad,* väl exponerad i det kringliggande stadsrummet. Johannebergs landeriområde med dess bevarade träbyggnader och den gröna parkmiljön åskådliggör, som ett av mycket få bevarade exempel, på ett unikt, upplevelserikt och tillgängligt vis den historiska berättelsen om lantligt präglade landerier på donationsjord utanför vallgraven som efter hand kommit att införlivas i den växande staden.

Landeribyggnader: Den välbevarade vinkelbyggnaden med dess herrgårdskaraktär har bland annat ett stort arkitekturhistoriskt värde med utmärkande detaljer i form av kraftigt utskjutande takfot, stor glasveranda och dekorativa fasaddetaljer i trä. Vinkelbyggnaden på Johannebergs landeri är också den enda äldre träbyggnad som återfinns kring Korsvägen idag och den utgör ett unikt och tydligt läsbart historiskt skikt med rötter i 1700-talet som i övrigt inte är representerat i närområdet.

Landeriets samlade träbebyggelse har stora associativa värden och minner om den lantliga struktur med friliggande trähus och det agrara nyttjande av donationsjorden utanför vallgraven som pågick från stadens grundande fram till mitten/slutet av 1800-talet. Landeribyggnaderna med deras exponerade läge i stadsbilden är ett pedagogiskt och starkt uttryck för en morfologisk struktur som likt en gräns tydligt illustrerar det historiska mötet mellan stad och omland, en gräns som i takt med stadens expansion och förtätning blivit allt svårare att uppfatta.

Landeripark/trädgårdsanläggning: Den långsmala nord-sydliga strukturen hos dagens tomt är en rest av den äldre landeriegendomens utbredning som sträckte sig längs Södra vägen och in på nuvarande Eklandagatan. De bevarade terrasseringarna berättar om hur den bergiga topografin med sluttningar ut mot Korsvägen hanterades för att skapa plana ytor lämpade för större trädgårdsodlingar, i kontrast mot friare grönska i omgivande parkmiljö åt väster. Strukturen med en övre terass intill landeribyggnaderna och resterna av en nedre terrass intill Södra vägen härrör från den tidiga park och trädgårdsanläggning som för första gången kan ses på 1820 års karta. De bevarade terrasmurarna i sten kan tänkas ha uppförts redan vid denna tid. Andra element som minner om landeriets äldre historia finns också kvar idag som stora, uppvuxna träd. Alla dessa fysiska lämningar bidrar, var för sig och gemensamt, till att Johannebergs landeri fortsatt kan upplevas som ett lantligt sommarviste omgivet av parkliknande grönska. Detta värdefulla inslag i stadsbilden är centralt för riksintressegrunden avseende berättelsen om hur delar av stadens marker med donationsjord var disponerade och nyttjades under den långa landeriepoken

Historiska grönstrukturer och vägar: Norr om vinkelbyggnaden på Johannebergs landeri återfinns rester av den ursprungliga infartsvägen som sträckte sig mellan Södra vägen och landeriet. Infarten är försedd med en allé av grova lindar som tillsammans med andra solitära åldriga träd på det tidigare landeriområdet utgör delar av en utbredd grönstruktur som härrör från landeriepoken. Grönskan ger också ett visuellt samband mellan Johannebergs landeri och flera tidigare närbelägna landerier, i synnerhet med gamla landeriet Liseberg som är beläget på andra sidan Södra vägen. Landsvägen Södra vägen är en av Göteborgs äldsta vägar och har varit en betydelsefull infartsväg till staden sedan 1600-talet och den berättar om hur den befästa stadskärnan angjordes söderifrån via en huvudväg som ledde fram till Kungsporten. Det var via denna väg som de odlade produkterna från de många landerierna i söder fraktades in till staden. Nuvarande Örgrytevägen tillkom vid slutet av 1700-talet varpå en ”korsväg” bildades i mötet med Södra vägen. Detta lade grunden till den triangulära plats som utgör dagens Korsvägen. Södra vägen och Korsvägen är betydelsefulla bevarade historiska morfologiska strukturer från Göteborgs tidiga historia på 1600- och 1700-talet.

Uttolkning: Fästningsstaden (Johannebergs landeri)

Kritiska punkter

Riksintressegrunden

Tema 1, 1600-1700-talens fästningsstad

- Johannebergs landeri som ett lantligt sommarviste med byggnader omgivna av lummigt grönskande bergsluttningar är en välbevarad och unik helhetsmiljö som på ett pedgogikt vis berättar om stadens långa landeriepok som inleddes då Göteborg grundlades 1621.
- Landeriets träbebyggelse med rötter i 1700-talet och resterna av en stor trädgårdsanläggning är ett exponerat huvudmotiv och representerar ett ovanligt tidsskikt i området kring Korsvägen.
- Historiska lämningar av den tidigare landeriparkens struktur i form av den utsträckta nord-sydliga utbredningen, den stora topografiska variationen ned mot Korsvägen, den övre terrassmuren och spåren av gestaltad trädgård innanför i kontrast mot friväxande grönska utanför, den äldre infarten med allé av åldriga lindar i norr samt solitära äldre träd utspridda på den tidigare landerimarken.
- De gröna visuella och funktionella sambanden mellan Renströmsparken, Johannebergs landerimiljö, Liseberg samt ”Cirkustomten” och Lorensbergsparken finns ännu kvar som ett historiskt arv från tiden då hela detta område utgjorde stadens södra utkant med ett stort antal landerier.
- Bevarade vägstrukturer från 1600- och 1700-talen i form av Södra vägen och Korsvägen, där Korsvägen ända sedan slutet av 1700-talet utgjort en knutpunkt och korsväg invid den södra infarten mot den befästa stadskärnan.

Allmänna kulturhistoriska aspekter

- Den sammanhängande grönskan inom utredningsområdet är väsentlig för upplevelsen av mötet mellan omland och stad.
- Korsvägen är ett historiskt vägskäl och den södra infartsleden till Göteborg som illusterar mötet mellan landsbygd och stadsbebyggelse.

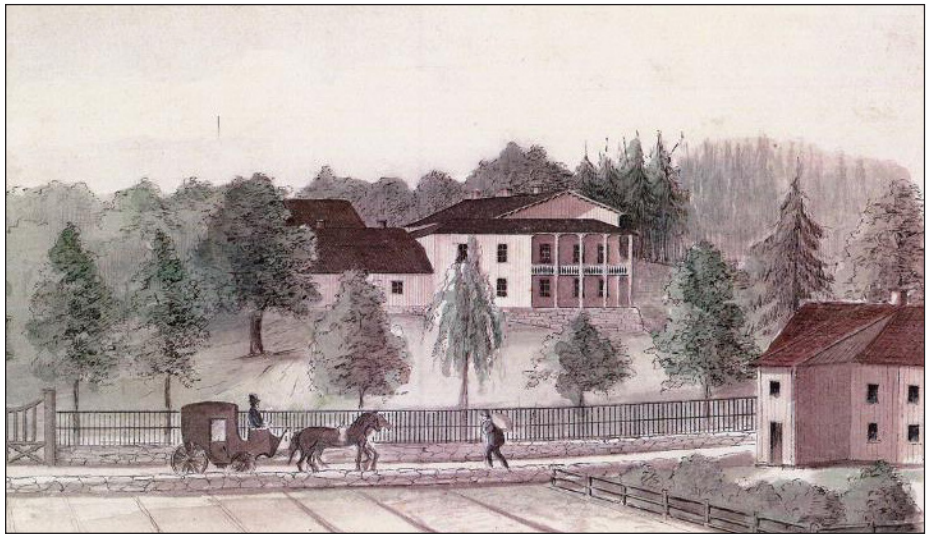

Akvarell från 1850 där Johannebergs landeri avbildas sett från Korsvägen.

Johannebergs landeri med allén i norr, fotograferat ca 1890.

Uttolkning: Det sena 1800-talets storstadsomdaning

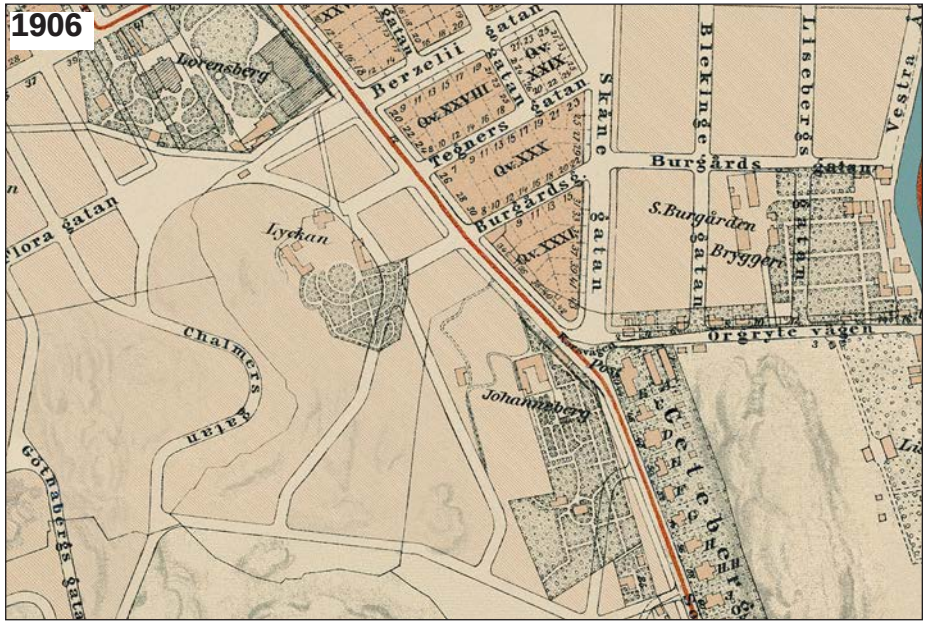

Kulturhistoriskt sammanhang

I anslutning till utredningområdet finns flera exponenter för riksintresset med avseende på *Det sena 1800-talets storstadsomdaning.* Det här aktuella området har alltid hört till stadens mark, och likt stora delar av denna s.k. donationsjord utanför vallarna har marken under lång tid nyttjats i form av landerier, vilka återfanns i stort antal utanför stadskärnan. Markområdet söder om vallgraven ned mot Korsvägen var ännu vid 1800-talets andra hälft i huvudsak landerimark som brukades, där mestadels glest utspridd träbebyggelse återfanns.

Utvidgningen av staden utanför vallarna inleddes på marken direkt närmast utanför vallgraven, och byggandet tog fart på 1870-talet efter att en stadsplanetävling resulterat i 1866 års utbyggnadsplan. De flacka landerimarkerna öster och direkt söder om Exercisheden hade redan i 1866 års plan reserverats för flera kvarter med villabebyggelse. Vid 1880-talets början kom tre kvarter längs Sten Sturegatan att bebyggas, främst med landshövdingehus i villastil. Därefter bedömdes det lämpligare att vid den fortsatta exploateringen uppföra ordinär stenstadsbebyggelse med förträdgårdar, och en ny plan upprättades som medgav tät bostadsbebyggelse med stenhus i slutna kvarter avgränsade med räta gator.

Den pågående stadsexpansionen söderut till trots, området vid den södra infarten till staden kring Korsvägen var vid 1800-talets slut fortsatt ett minst lika lantligt som stadsmässigt miljösammanhang. De nya ”stenstadskvarteren” längs den gamla landsvägen/Södra Vägen och längs Skånegatan var endast delvis utbyggda och områdets södra utkanter präglades av ett flertal landerier med stora jordbruks och odlingsytor samt grönskande parkmilöer. Tillsammans med friliggande, småskaliga trähus vid vägkanterna längs bl.a. delar av Södra Vägen och dåvarande Getebergsängen bidrog landerimiljöerna starkt till den pastorala karaktären vid mötet mellan stadens ytterkanter och det i huvudsak agrara omlandet.

Den moderna storstaden kan trots den förhållandevis långsamma utbyggnadstakten söderut ändå sägas ha gjort ett tydligt avtryck i området i början av 1880-talet. Upplevelsen av att staden kom allt närmare bör ha tilltagit för såväl landeriägare som övriga invånare kring Korsvägen, då en spårvagnslinje från 1881 passerade mellan ändhållplatserna Drottningtorget och Getebergsäng. Spårvagnsinjerna i Göteborg trafikerades vid denna tid med hästdragna spårvagnar vilket fortsatte fram till att hela spårvägsnätet elektrifierats några få år in på 1900-talet.

Stenstadskvarteren söder om Excersisheden byggdes huvudsak ut från och med slutet av 1800-talet fram till 1900-talets första decennium, enligt den rutnätstruktur som etablerades med 1866 års utvidgningsplan. I ett och samma område finns exempel på byggnader i såväl nyrenässans som jugend och nationalromantik där majoriteten av byggnaderna är uppförda med gatufasader av tegel. Det kilformade, slutna stenhuskvarteret utmed Södra Vägen som i söder gränsar direkt mot Korsvägen inbegriper flera jugendpräglade hus med ljusa putsfasader och dekorer i svag relief. Hörnhuset ut mot Korsvägen utmärker sig i kvarteret då det är utfört i nationalromantisk stil i rött tegel, och med sin placering och imposanta karaktär är huset av stort miljöskapande värde för stadsbilden i närområdet.

Uttolkning: Det sena 1800-talets storstadsomdaning

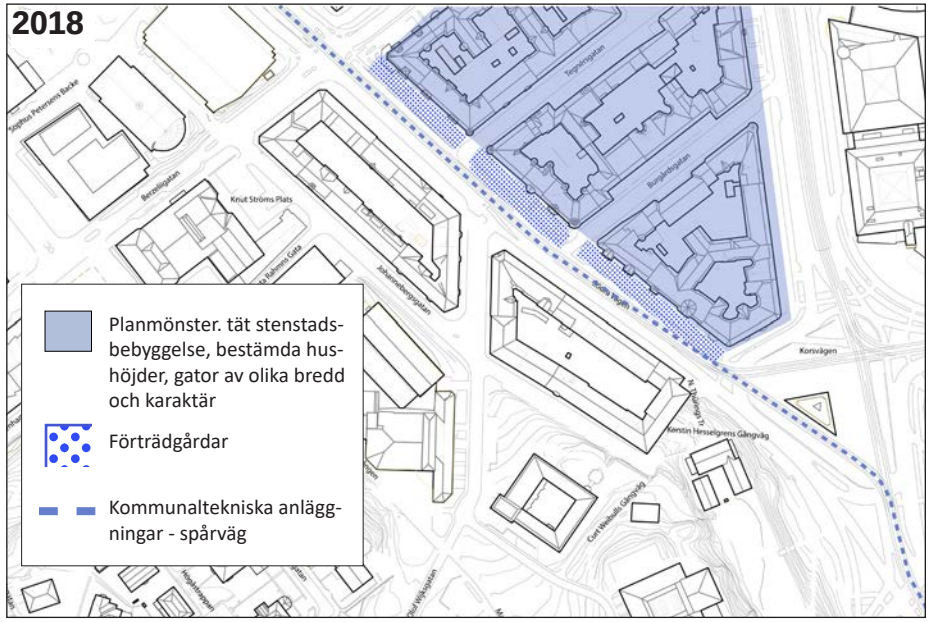

Uttryck för riksintressegrunden

I anslutning till det aktuella planområdet finns flera bevarade exponenter för riksintressetemat *Det sena 1800-talets stadsomdaning*. Vid sidan av den angränsande Kungsportsavenyn med dess storslagna inramning av täta kvarter med påkostade bostadshus återfinns även bostadskvarteren längs Södra Vägens östra sida. Kvarterens slutna stenstadsstruktur med rätlinjiga gator är ett tydligt uttryck för den expansion söderut som verkställdes utifrån 1866 års utvidgningsplan och som utgjorde grunden för den storstadsomdaning som tog fart under slutet av 1800-talet.

Exercisheden, Johannebergs landeri och resterna av Lorensbergsparken är värdefulla i relation till det sena 1800-talets utbyggda stenstad i egenskap att dessa bevarade strukturer vittnar om områdets tidigare markanvändning från tiden innan 1870-talet.

Korsvägenområdet med de direkt angränsande kvarteren i norr speglar på ett innehållsrikt vis tidens stadsplaneideal med rutnätsstad, de skiftande arkitektoniska strävandena och den nya samfärdsteknikens genombrott med spårvägens utbyggnad.

Det bevarade planmönstret med rätvinkliga kvarter om indelas av raka och relativt breda gator illustrerar tidens stadsplaneideal och det sena 1800-talets storstadsomdaning som genomfördes på den förhållandevis plana marken söder om vallgraven i enlighet med 1866 års utvidgningplan. Ut mot Södra Vägen återfinns idag ett fåtal bevarade förträdgårdar som utgör viktiga lämningar av det sena 1880-talets stadsplanering där gestaltad grönska i form av **parker, trädplanteringar och förträdgårdar** och trädrader var av stor betydelse. Enligt 1906 års karta var samtliga byggnader inom ovan nämnda kvarter planerade med förträdgårdar ut mot Södra Vägen.

Kvarteren närmast öster om Södra Vägen åskådliggör stadens utvidgning med **tät stenstadsbebyggelse** med en mycket sammanhållen skala med **bestämda hushöjder** men i varierande stiluttryck. *Kv Turmalinen, Granaten* och *Agaten* speglar den specifika stadsutbyggnadsepok som pågick i området från 1800-talets andra hälft och fram till 1900-talets början, och som inbegriper skiftande arkitektoniska ideal med både nyrenässansens ljusare fasader och nationalromantikens mörkare murverk. Kvarteren är som helhet tämligen välbevarade och präglas av relativt småskalig fastighetsindelning, enhetliga hushöjder samt välarbetade och utrycksfulla fasader där olika tiders byggnader omsorgsfullt placerats intill varandra och bildat slutna gårdsrum. De bergigare områdena väster om Södra Vägen, närmare Johannebergs landeri, kom inte att inbegripas i det sena 1800-talets stadsutvidgning vilket lade grunden till hela Korsvägenområdets karaktär av en brytpunkt mellan ett rutnätsplanerat äldre stadsområde och ett senare införlivat omland med andra bebyggelsemönster.

Storstadsomdaningen med stenstadskvarter och den nya samfärdseltekniken med spårväg kommer tydligt till uttryck vid det historiskt viktiga vägskälet Korsvägen vars funktion som knutpunkt för kollektivtrafik på spårväg har kontinuitet ända sedan 1881. Detta år invigdes Göteborgs näst första spårvägslinje, linjen gick mellan Drottningtorget och Getebergsäng och trafikerade såväl Södra Vägen som Korsvägen mellan ändstationerna.

Uttolkning: Det sena 1800-talets storstadsomdaning

Kritiska punkter

Riksintressegrunden

Tema 2, det sena 1800-talets storstadsomdaning

- Det bevarade planmönstret norr om Korsvägen med rutnätsstad i form av slutna kvarter med tät stenstadsbebyggelse i enlighet med 1866 års utvidgningsplan
- Stenstadskvarteren norr om Korsvägen präglas av relativt småskalig fastighetsindelning, bestämda hushöjder och höga arkitektoniska anspråk med välarbetade och utrycksfulla fasader i puts och tegel där det sena 1800-talets olika arkitektoniska ideal kommer till uttyck
- De fåtaliga bevarade förträdgårdarna utanför stenhusen längs Södra Vägen är viktiga uttryck för det sena 1800-talets stadsplanering av stenstaden i Göteborg som präglas av rika inslag av gestaltad grönska med förträdgårdar, parker och träplanteringar
- Korsvägen är ett historiskt vägskäl och som knutpunkt för spårvägstrafiken har platsen lång kontinuitet

Allmänna kulturhistoriska aspekter

- Den sammanhängande grönskan och de skilda planstrukturer och bebyggelsemönster som återfinns inom utredningsområdet är väsentliga för dagens upplevelse av mötet mellan den tidigare gränsen mellan stad och omland.

Vy söderut fotograferad 1910 från adressen Södra Vägen 22 i Kv. Agaten. Johannebergs landeri kan skymtas i fonden, bakom grönskan. Byggnaden i mitten i bildens övre del är en av landeriets ekonomibyggnader. Till vänster skymtar tidstypiskt staketförsedda förträdgårdar ut mot Södra vägen.

Vy norrut längs Södra Vägen fotograferat från Korsvägen i början av 1900-talet.

Uttolkning: 1900-talets stadsbyggande

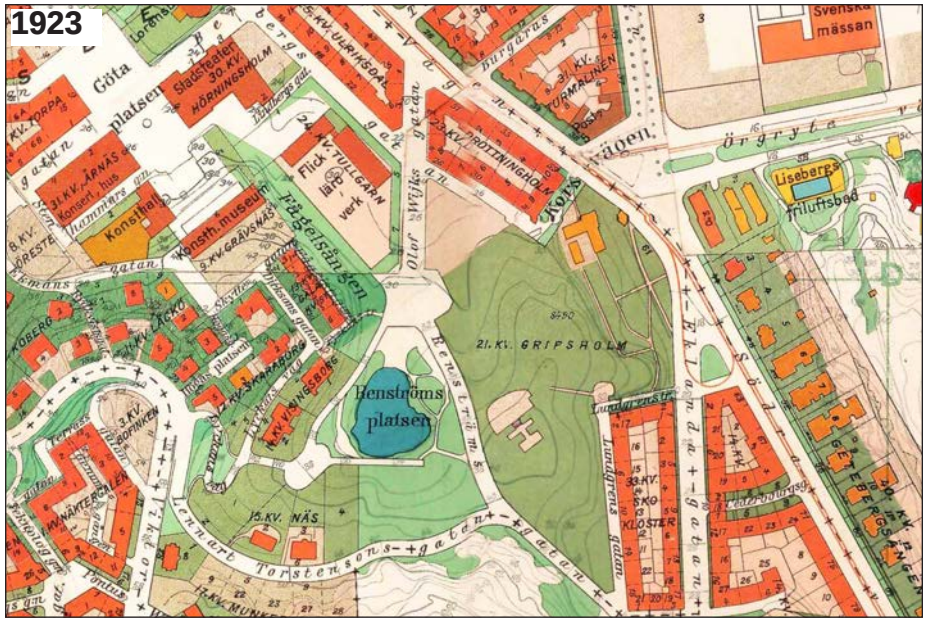

Kulturhistoriskt sammanhang

Utbyggnaden av staden söderut genomfördes under relativt lång tid, med betoning på perioden mellan 1890-1930. I början av sekelskiftet 1900 hade stadsexpansionen nått fram till det här aktuella utredningsområdet i anslutning till Korsvägen. Den utdragna utbyggnadsfasen innebär att det aktuella miljösammanhanget är mycket variationsrikt ex. avseende olika tiders planideal och arkitekturstilar. Gemensamt för majoriteten av bostadsbebyggelsen som uppfördes under 1900-talets första decennier är dock att den utgörs av stenhus om 5-6 våningar och präglas av enhetliga hushöjder och genomgående nyttjande av rött fasadtegel.

Stadens fortsatta utbredning söderut vid början av 1900-talet innebar att det blev uppenbart att den pastoralt, ostörda tillvaron med lantbruk och odlingar på Johannebergs landeri inte kunde fortsätta. Som många andra landerier i området så löstes även Johannebergs landeri in av staden i början av 1900-talet och stadsexpansionen kunde fortsätta efter att ett flertal olika stadsplaner upprättats för utbyggnad av bostadskvarter i de dittills mycket glest bebyggda södra utkanterna av staden.

Den planerade stadsdelen Johanneberg, som namngavs efter landeriet, fick sin första stadsplan redan 1904 men planen omarbetades på 1910-talet av Albert Lilienberg varpå den nya stadsplanen fastställdes 1917. **Planmönstret är typiskt för Lilienberg** och inbegriper flerbostadshus i form av slutna och halvslutna storgårdskvarter med **oregelbundna gatu- och gårdsrum som anpassats till den kuperade terrängen**. Utbyggnaden av det sammanhållana tegelkvarteret Drottningholm mellan Johannebergsgatan och Södra Vägen tvingade fram en ändrad sträckning av den gamla huvudangöringen till landeriet från norr, och en helt ny infartsväg ordnades även från söder diagonalt genom den nedre delen av trädgården.

Nedre Johannebergs östra delar med det 14 kvarteret, angränsande mot landeriparken södra del, byggdes ut mellan 1927-35. Kvarteret bebyggdes med **hyreshus i form av ett slutet storgårdkvarter**. Byggnaderna är om 6-7 våningar, försedda med röda tegeltäckta sadeltak och gatufasader av rött tegel samt terränganpassade, markerade sockelvåningar. De äldre husen är sparsmakat, men omsorgsfullt, utformade med 1920-tals dekorer och de yngre husen är mer funktionalistiskt präglade med tegelfasader utan direkta utsmyckningar. Då Eklandagatan, som första steg av utbyggnaden i området, anlades i början på 1920-talet togs en stor del av landerits södra parkmark i anspråk. Detta innebar att den handelsträdgård som funnits på Johannebergs landeri sedan början av 1900-talet då fick läggas ned och den sista av landeriets jordbruksrelaterade funktioner upphörde därmed.

I anslutning till Korsvägen fortsatte utbyggnaden av de påkostade stenstadskvarter som börjat bebyggas under 1800-talets senare delar. Där de äldre husen vanligen uppförts i mer eller mindre tydlig nyrennäsansstil och i 1890-talets mer eklektiska stil så kom husen i början av 1900-talet att få mindre dekorerade fasader i jugend och nationalromantiskt influerad stil. Efter att såväl östra som västra sidan av Södra Vägen nu bebyggts med nya kvarte med flervåningshus i sten så kom det gamla vägskälet Korsvägen att bli en kringbygd och integrerad del i den expanderande stadens södra utkant. I takt med att kollektivtrafiken med spårväg och bussar byggts ut så har Korsvägens betydelse som knutpunkt ökat. Som en följd av privatbilismens ökning under 1900-talets andra hälft kom Korsvägen att byggs om till en ”modern” cirkulationsplats i början av 1950-talet, och successivt efter detta har Korsvägen blivit allt mer av en hårdtrafikerad ”trafikapparat” där en vänthall med toaletter och kiosk har uppförts i mitten av den triangulära platsen för det stora antalet resenärer.

Uttolkning: 1900-talets stadsbyggande

Stadsdelen Lorensbergs östra delar inbegriper tre bostadskvarter belägna såväl norr som söder om Johannebergs landeri. Kvarteren byggdes ut 1914-27 i form av storgårdskvarter med hus uppförda i nationalromantisk och framförallt tjugotalsklassicistisk stil i dess göteborgska tegelvariant. Husen ritades av framstående arkitekter som E Torulf, C Hj Zetterström, K M Bengtsson, A Bjerke, R O Swensson, N Olsson och E Holmdal. Husen är om 6 våningar med branta sadeltak täckta med rött tegel samt välstuderade fasader av rött tegel. Rustikmurade, terränganpassade, sockelvåningar med hörnkedjor och stora rundbågiga fönster- och dörröppningar tillsammans med arbetade portomfattningar av natursten förekommer på så gott som alla byggnaderna.

Stadsplanen för **Lorensbergs villastad** fastställdes 1913 och även denna utarbetades av Lilienberg. **Stadsplanen är ett av Göteborgs främsta exempel på 1910-talets stadsbyggnadskonst** och den är tidstypiskt utformad i Camillo Sittes anda med en **organisk planstruktur som är väl anpassad till den kuperade terrängen** med mjukt svängda gator och trappor i de brantaste passagerna. Den absoluta majoriteten av bostadsbyggnaderna i området, ursprungligen avsedda för ”mer burgna personer”, uppfördes mellan 1913-25. Arkitekten Arvid Bjerke ritade de flesta byggnaderna och de gavs i huvudsak utpräglad nationalromantisk eller 20-tals klassicerande gestaltning i påkostat utförande med fasader i rött tegel samt socklar, trappor och murar i välarbetad granit.

Götaplatsen fick sitt namn redan 1914 och två år efter detta utlystes en arkitekttävling om utformningen av Kungsportsavenyns avslutning i söder. Tävlingen avslutades 1918 och därefter godkändes en plan som bl.a. omfattade en rektangulär torgplats omgiven av offentliga byggnader. Götaplatsen ritades av arkitekterna Sigfrid Ericson och Arvid Bjerke och bygget påbörjades 1921 för att färdigställas till Göteborgs 300-årsjubileum. I samband med Jubileumsutställningen 1923 stod Göteborgs Konstmuseum, Göteborgs Konsthall samt torgyta med terrasser och trappor i sten färdiga. Ingången till utställningsområdet under Jubileumsutställningen var placerad i en kollonförsedd tillfällig byggnad placerad mitt emot Konsthallen, byggnaden revs på slutet av 1920-talet. Poseidonstatyn i brunnskaret samt Stadsteatern och Konserthuset tillkom alla på 1930-talet. De breda, långa trapporna upp mot Konstmuseets valvgång fungerade under lång tid som storslagen entré till museet, 1996 invigdes den nuvarande ingången som är insprängd i berget under museets trappor, närmare gatuplanet, där Hasselblad center och två restauranger är inrymda idag.

Jubileumsutställningen 1923 var uppdelad i ett antal huvudavdelningar som organiserades platsmässigt inom fem olika utställningsområden belägna inom och kring Lorensbergstrakten: Götaplatsen med Skandinaviska Konstutställningen och huvudentrén, Historiska minnesutställningen, Exportutställningen, Nöjesfältet Liseberg samt Lantbruks- Luftfarts- och Trädgårdsutställningen. På samtliga områden uppfördes flera tillfälliga paviljong- och utställningsbyggnader i utrycksfull tjugotalsklassicistiskt anda, inspirerat av grekisk, romersk och pompejansk arkitektur men också med inslag av empire och österländska, främst kinesiserande stildrag.

Vid sidan av det centrala området med konstutställningen och entrén vid Götaplatsen så upptogs hela området söder om Götaplatsen av den historiska minnesutställningen. Inom det här aktuella utredningsområdet **anlades inför utställningen 1923 en naturromantiskt präglad parkmiljö inbegripande Näckrosdammen** på kuperad obebyggd mark som hört till landeriet Johanneberg. **Landeriets huvudbyggnader nyttjades som värdshus och utställningskontor** och delar av den **tidigare landeriparken omvandlades till det s.k. Barnens paradis**, ett slags nöjesområde som bl.a inbegrep Barnens vaktparad, Pepparkakshuset, Galoschgungan och Sago-Greta. Passagen Fågelsången förband Götaplatsen med den historiska utställningen med parkområde, Barnens paradis och den stora Minneshallen.

Institutionsbebyggelsen som utgörs av **f.d. Flickskolan, Artisten, f.d. Hovrätten, Universitetsbiblioteket (UB) och Humanisten** utgör ett särpräglat miljösammanhang i form av en ensemble med tegelbyggnader som sträcker sig från Götaplatsen fram till Renströmsparkens sydligaste delar. Flickskolans sakliga tegelvolym med sadeltak är karakteristisk för 1930- 40-talets skolbebyggelse och relaterar, som den första institutionsbyggnaden i direkt anslutning till parkmiljön, till Götaplatsens arkitektoniska uttryck med dess gula fasadtegel. Gamla Hovrätten är arkitektoniskt i brytpunkten mellan regelbunden kvartersbebyggelse och friare placering ”i park”. Den friliggande byggnadskroppen upplevs som en delvis avgränsad enhet gentemot parken då den försetts med individuellt utformade stenmurar och grönska. Gamla Hovrätten har en tidstypisk, välbevad karaktär som speglar 1940-talets ideal med hög kvalitet och omsorg i hantverk, material och gestaltning. Nuvarande UB uppfördes ursprungligen som en friliggande byggand i början av 1950-talet enligt ritningar från 1940. Bygganden gavs ett för sin tid lite otidsenligt ”gammalmodigt” arkitektoniskt uttryck med klassicerande drag. I början av 1980-talet uppfördes det nya ”humanisthuset” med utbredda volymer i rödbrunt tegel vilket byggdes ihop med det äldre biblioteks-huset.

Uttolkning: 1900-talets stadsbyggande

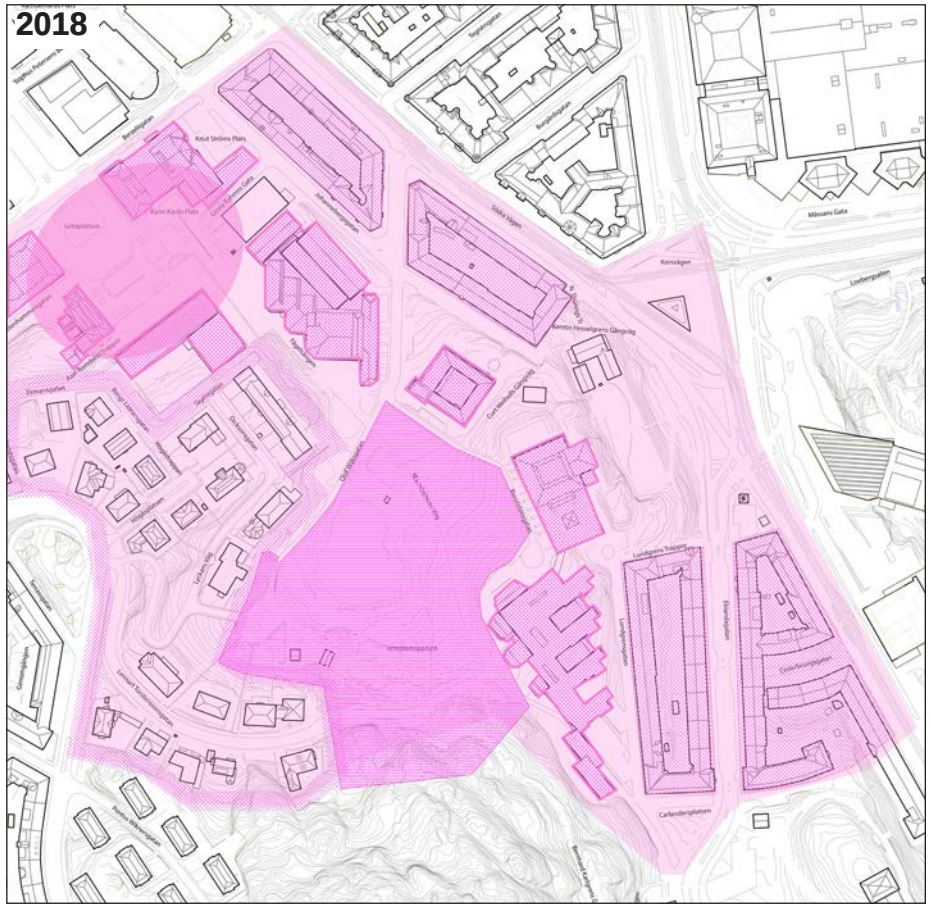

1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden

Byggnader 1900-tal

Institutioner 1900-tal

Götaplatsen

Nöjesliv och rekreation

Uttryck för riksintressegrunden

I anslutning till det aktuella planområdet finns ett stort antal bevarade exponenter för riksintressetemat *1900-talets stadsbyggande*. Med tanke på den stora ekonomiska och tekniska utveckling som 1900-talet har inneburit så inrymmer temat en påtaglig bredd av fysiska uttryck som berättar om införlvning av nya stadsområden, fortsatt utbyggnad av kvarter med flerbostadshus i sten, utbyggnad av exklusiv villastad, jubileumsutställningen 1923, Götaplatsens manifestation av kulturlivet och universitetsstadens avtryck med samlade institutioner invid Renströmsparken som tillkommit under en lång tidsperiod.

Den fortsatta utvidgningen av staden vid början av 1900-talet kommer tydligt till uttryck i flera olika områden i direkt anslutning till planområdet. **Nedre Johannebergs slutna hyreshuskvarter** i rött tegel utgör tillsammans med de liknande kvarteren i Lorensbergs östra delar ett mycket enhetligt gestaltat sammanhang med bebyggelse som ”klättrar” på bergen. Tillsammans med den nationalromantiskt präglade **Lorensbergs villastad** med påkostade villor i rött tegel och välarbetad granit så speglar dessa områden det tidiga 1900-talets gedigna och hantverksmässiga bostadsbyggande med förkärlek för äkta material.

Den för Lilienberg typiska stadsplaneringen med **oregelbundna planmönster med variationsrika gatu- och gårdsrum som tar till vara på och anpassas till den kuperade terrängen** kommer tydligt till utryck inom flera delar av utredningsområdet. Att låta själva naturförutsättningarna styra planläggningen och stå i ett osökt sammanhang med den fritt byggda miljön, är kännetecknande för flera av Göteborgs stadsdelar, och i synnerhet då för Nedre Johanneberg och södra och östra Lorensberg.

Utbyggnaden av Nedre Johanneberg och Lorensbergs villastad **s**amt det fortsatta byggandet i **stenstadskvarteren norr om Korsvägen där rutnätsstaden fullföljdes** med nationalromantiska hus vid 1900-talets början, så åskådliggörs stadens utvidgning söderut under det nya århundradet. Byggnaderna i sig illustrerar tydligt tidens skifte hos de arkitektoniska idealen där nationalromantiken och den göteborgska tegelröda tjugotalsklassicismen successivt övergår i/efterträds av modernismen med dess mer renodlat avskalade fasadgestaltning.

Jubileumsutställningen 1923 har avsatt ett stort antal spår i dagens miljösammanhang, tydligast i form av **Götaplatsen** med det monumentala Konstmuseet och den tillhörande Konsthallen, bägge uppförda i gult tegel. Hela den utvändiga miljön mellan Götaplatsen, Renströmsparken och Johannebergs landeri uppvisar en säregen prägel med historiska strukturer utifrån kontexten med Jubileumsutställningen 1923.

Uttolkning: 1900-talets stadsbyggande

Den välbevarade **parkstrukturen hos Renströmsparken vid Näckrosdammen** i områdets centrala del berättar om hur tidigare agrart präglad landerimark omgestaltades till en naturromantisk park **att nyttja till nöjesliv och rekreation** för jubileumsutställningens besökare. Kontrasten mellan Renströmsparkens västra del med uppbruten, intim rumsstruktur och den storskaligare, öppnare och mer modernistiskt präglade östra delen är en viktig del i parkens karaktär. Utifrån berättelsen om jubileumsutställningen 1923 i dagens miljö är även de fysiska kopplingarna med förbindelsestråk mellan landeriet upp mot Renströmsparken och mellan Renströmsparken - Fågelsången - Götaplatsen mycket värdefulla då de utgör en bevarad grundstruktur från utställningsområdet som berättar om hur utställningens besökare rörde sig över det vidsträckta området 1923.

Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner är gestaltat som ett av stadens ”finrum” och är Göteborgs mest monumentalt utformade och samlat gestaltade offentliga plats. Götaplatsens första färdigställda utbyggnadsetapp med en torgplats, ett konstmuseum och en konsthall är direkt kopplad till jubileumsutställningen 1923, då Götaplatsen utgjorde huvudentrén till utställningsområdet. Den storslagna miljön vid dagens Götaplatsen omges av friliggande kulturinstitutioner som likt ”kulturpalats” vänder sina huvudfasader mot den öppna torgytan med Poseidonstatyn. Byggnaderna med sinsemellan olika stiluttryck och för sin tid nyskapande gestaltning är tydligt samkomponerade i gult tegel och natursten med hög kvalitet i material och utförande. Byggnaderna illustrerar tidens skifte av arkitektoniska ideal där tjugotalsklassicismens successivt övergår i/efterträds av modernismen.

Institutionsomplexet i parkmiljö som sträcker sig från Götaplatsen via Flickskolan med Artisten vidare till Gamla Hovrätten, UB och Humanisten utgör en pedagogisk arkitektonisk sekvens som speglar sin respektive tillkomsttid men som också förhåller sig till denna miljö som sekvens. **Universitetsbyggnaderna ger uttryck för framväxten av Universitetsstaden Göteborg** och bebyggelsen närmast Renströmsparken ramar in och underordnar sig den gröna, rofyllda parkmiljön. Flickskolan och Artisten inordnar sig i Götaplatsens miljösammanhang med gult fasadtegel medan Gamla Hovrätten, UB och Humanisten inordnar sig Johannebergsgatans och Eklandagatans miljösammanhang med röda tegelasader. UB och övriga Humanisten är tillskillnad mot Artisen och Gamla Hovrätten till fullo placerat ”i park” där byggnaderna stillsamt inordnar sig i parksammanhanget och helt saknar individuellt anpassad utemiljö. Gestaltningsmässigt präglas denna sekvens av institutionsbebyggelse av låga volymer, en sammanhållen taklinje, entréer som vänder sig mot parkmiljö samt fasader i gult och rött tegel med lågmäld men välarbetad utformning.

Nybyggt tegelhus vid Johannebergsgatan/Olof Wijksgatan fotograferat i början av 1920-talet. I bakgrunden ses delar av stenstaden norr om Korsvägen.

Götaplatsen med Konstmuseet och Konsthallen samt den tillfälliga huvudentrén till Jubileumsutställningen, fotograferat 1923.

Uttolkning: 1900-talets stadsbyggande

Kritiska punkter

Riksintressegrunden

Tema 3, 1900-talets stadsbyggande

- Fortsatt stadsutvidgning med fullföljande av rutnätsstaden norr om Korsvägen och enhetligt ordnad, terränganpassad ”klättrande” kvartersbebyggelse i Nedre Johanneberg och terränganpassade villakvarter i Lorensbergs villastad.
- Hyreshusen i Nedre Johanneberg och den exklusiva villabebyggelsen i Lorensberg speglar tillsammans med institutionsbyggnader för kultur och utbildning levnadsförhållandena i de mellersta och övre samhällsskikten.
- Götaplatsen är gestaltat som ett av stadens ”finrum” och utgör huvudmoment i närmiljön syftande till att skapa en storslagen miljö kantad av kulturinstitutioner.
- Historiska strukturer utifrån kontexten med Jubileumsutställningen 1923 där den naturromantiska parken vid Näckrosdammen avsedd att nyttjas till nöjesliv och rekreation för utställningsbesökarna är av central betydelse.
- Gestaltningsmässigt samband hos den samlade institutionsbebyggelsen vid Renströmsparkens östra sida med låga volymer placerade ”i park”, med fasader i rött tegel, lågmäld utformning, låg volym och sammanhållen taklinje. Universitetsbyggnaderna ger uttryck för framväxten av Universitetsstaden Göteborg.

Allmänna kulturhistoriska aspekter

- Johannebergsgatan utgör en tydlig brytpunkt mellan 1920-talets kvartersstad och institutionsbebyggelsen tillkommen från 1930-talet och framåt. Sammanhanget runt gatan visar även på mötet mellan rött respektive gult tegel som fasadmaterial och arkitektoniska skillnader som speglar skilda tillkomsttider och planeringssammanhang
- Förbindelsestråken och sambanden mellan Korsvägen - Johannebergs landeri- Renströmsparken - Fågelsången - Götaplatsen i dagens miljö är väsentliga både för berättelsen om jubileumsutställningen 1923 och för rörelsen i stadsrummet.

Högre allmänna läroverket för flickor (Kjellbergska gymnasiet) den s.k. Flickskolan fotograferat 1941.

Miljösammanhanget vid Korsvägen fotograferat 1935 från Eklandagatan/Södra Vägen. Den lummiga nedre landeriparken har börjat få en mer offentlig karaktär ut mot gatan.

Uttolkning: Göteborgska särdrag i stadsbilden

Foto: SBK

Kulturhistoriskt sammanhang

De bevarade historiska strukturer, mönster, platsbildningar, byggnadstraditioner, byggnadsverk med mera som är en del av de historiska stadsbyggnadsmönstren präglar än idag utredningsområdet. De är, förutom fysiska spår som speglar olika skeeden, en central och upplevelserik del av riksintressetemat *göteborgska särdrag i stadsbilden*. De många lager av historia som finns lagrade på varandra inom utredningsområdet gör att flera av de värdegrunder som pekas ut i riksintressets tematiska indelning finns representerade i miljön idag.

Det handlar bland annat om inspiration västerifrån i såväl arkitetktur som stadsplanering, rikliga gröna inslag med parkmiljöer och träd samt det i staden flitigt använda gula Göteborgsteglet.

Uttolkning: Göteborgska särdrag i stadsbilden

Rikliga inslag av grönska

Drag med inspiration västerifrån

Det gula Göteborgsteglet

Gatsten och gånghällar i bohusgranit

Kvarter med avspegling av topografin

Uttryck för riksintressegrunden

Utredningsområdet inbegriper tydliga uttryck för värdegrunderna som avser byggnadstraditionen med det gula ”Göteborgsteglet”, de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden samt har en visuell koppling till områden med drag som visar på de livliga kontakterna med Storbritannien. Vid den för området ovanligt raka Dicksonsgatan i Lorensbergs villstad uppfördes en påkostad radhuslänga enligt Arvid Bjerkes ritningar, där engelska stilinfluenser kan anas i den muromgärdade tegelängan där varje bostad har en egen avgränsad förträdgård.

Speciellt utmärkande för stadsbilden i Göteborg genom tiderna har varit de frikostiga inslagen av storslagna planteringar till stadens förskönande. Omfångsrika ”gröna lungor” ligger som öar i stadsbebyggelsens hav.

Läget och utformningen på stadskvarteren har bestämts av topografin, och bergen i staden har haft stor inverkan på stadsbilden. Bebyggelsen trappas ned från bergshöjderna mot Korsvägen och följer terrängen. Stadens lågpunkt invid Korsvägen och Liseberg accentuerar de höjdskillnader som karakteriserar Göteborg.

I området är också den arkitektoniska utvecklingen från gult Göteborgstegel till 1920- och 30-talens röda tegel tydligt läsbar. Just det gula Göteborgsteglet har också följt med in i det sena 1900-talet och tagits upp i bland annat Artisten.

Även den för Göteborg så typiska gatukaraktären med gatsten och gånghällar i bohusgranit finns representerad i området, framför allt utanför Artisten men också på Götaplatsen.

Det gula teglet vid Götaplatsen och Renströmsparken är karakteristiskt för såväl Göteborg som helhet som det här aktuella området.

Lorensbergs villastad med dess karaktär av trädgårdsstad uppvisar tydliga drag med inspiration från det sena 1800-talets Storbritannien med ett tjugotal villor och en radhuslänga uppförda i rött tegel. Särskilt det av A Bjerke ritade radhuset som avslutar hela området i nordost upplevs som engelskpåverkat i sin karaktär med de höga murade skorstenarna och de små förträdgårdarna ut mot gatan som omgärds av höga röda tegelmurar.

Grönstrukturer De rikliga inslagen av grönska i stadsbilden är en betydelsefull del av riksintresseuttrycket. Det gäller såväl Renströmsparken och landeriparken som de mindre partierna med grönska längs gator och husfasader.

Uttolkning: Göteborgska särdrag i stadsbilden

Kritiska punkter

Riksintressegrunden

Tema 4, göteborgska särdrag i stadsbilden

- Det gula ”Göteborgsteglet” som återfinns vid Götaplatsen, Kjellbergska flickskolan och nya Artisten.
- De bevarade resterna av den gröna landeriparken och trädgårdsanläggningen med åldriga träd.
- Renströmsparkens, vidsträckta, gröna parkmiljö med en intimt gestaltad del kring Näckrosdammen i väster med bevarad struktur från 1923 samt en öppnare, mer modernistisk del i öster med den s.k. Pelousen och universitetsbyggnader placerade ”i park”.
- Det gröna, obrutna sambandet mellan Renströmsparken och Högåsberget samt mot Lorensbergs villastads trädgårdar.
- Gröna visuella och funktionella samband mellan Johannebergs landeri- Renströmsparken - Fågelsången - Götaplatsen - Johannebergsgatan.
- Den grönskande hörntomten bakom Gamla Hovrätten i korsningen mellan Olof Wijksgatan-Johannebergsgatan med uppvuxna träd utgör en värdefull inramning av byggnaden, och är en del av en helhetsgestaltning.
- Lorensbergs villastad, i synnerhet radhusen, uppvisar tydliga influenser och stildrag från engelsk tegelarkitektur.

Uttolkning: Göteborgska särdrag i stadsbilden

Vy mot Eklandagatan från Södra Vägen strax söder om Korsvägen, fotograferat vid okänd tidpunkt.

Vy söderut fotograferat 1933 från Södra Vägen strax norr om Korsvägen.

Sammanfattning: uttryck för riksintresset i och i anslutning till planområdet

Identifierade riksintresseuttryck

Tema 1, 1600-1700-talens fästningsstad

- Spridda rester av donationsjordarnas landerier

Tema 2, det sena 1800-talets storstadsomdaning

- Planmönster, tät stenstadsbebyggelse, bestämda hushöjder, parker och planteringar som präglas av höga arkitektoniska anspråk och illustrerar växlande stadsbyggnadsideal 1870- 1930.
- Hyreshus och villabebyggelse tillsammans med institutionsbyggnader för kultur och utbildning speglar levnadsförhållandena i de övre samhällsskikten

Tema 3, 1900-talets stadsbyggande

- 1900-talets stadsbyggande och utvidgning av staden, med terränganpassade, orgelbundna planmönster, samt fullföljande av rutnätsstaden. Tät, ”klättrande” kvartersbebyggelse och terränganpassade villakvarter. Enhetligt ordnad bebyggelse inom respektive terrängavsnitt, efter naturförhållandena
- Anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv
- Kvarter bebyggda i nationalromantisk stil och i 20-talsklassicismens göteborgska tegelvariant, rödbrunt handslaget tegel med sparsmakad relief ger en arkitektonisk verkan av tung och kraftfull murmässighet
- Den exklusiva Lorensbergs villastad och Nedre Johannesbergs slutna hyreshuskvarter.
- Institutionsbebyggelse i parkmiljö

Tema 4, göteborgska särdrag i stadsbilden

- De rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.
- Drag som visar på de livliga kontakterna med Storbritannien och Europas västra delar

Sammanfattning: riksintressets fysiska uttryck i anslutning till planområdet

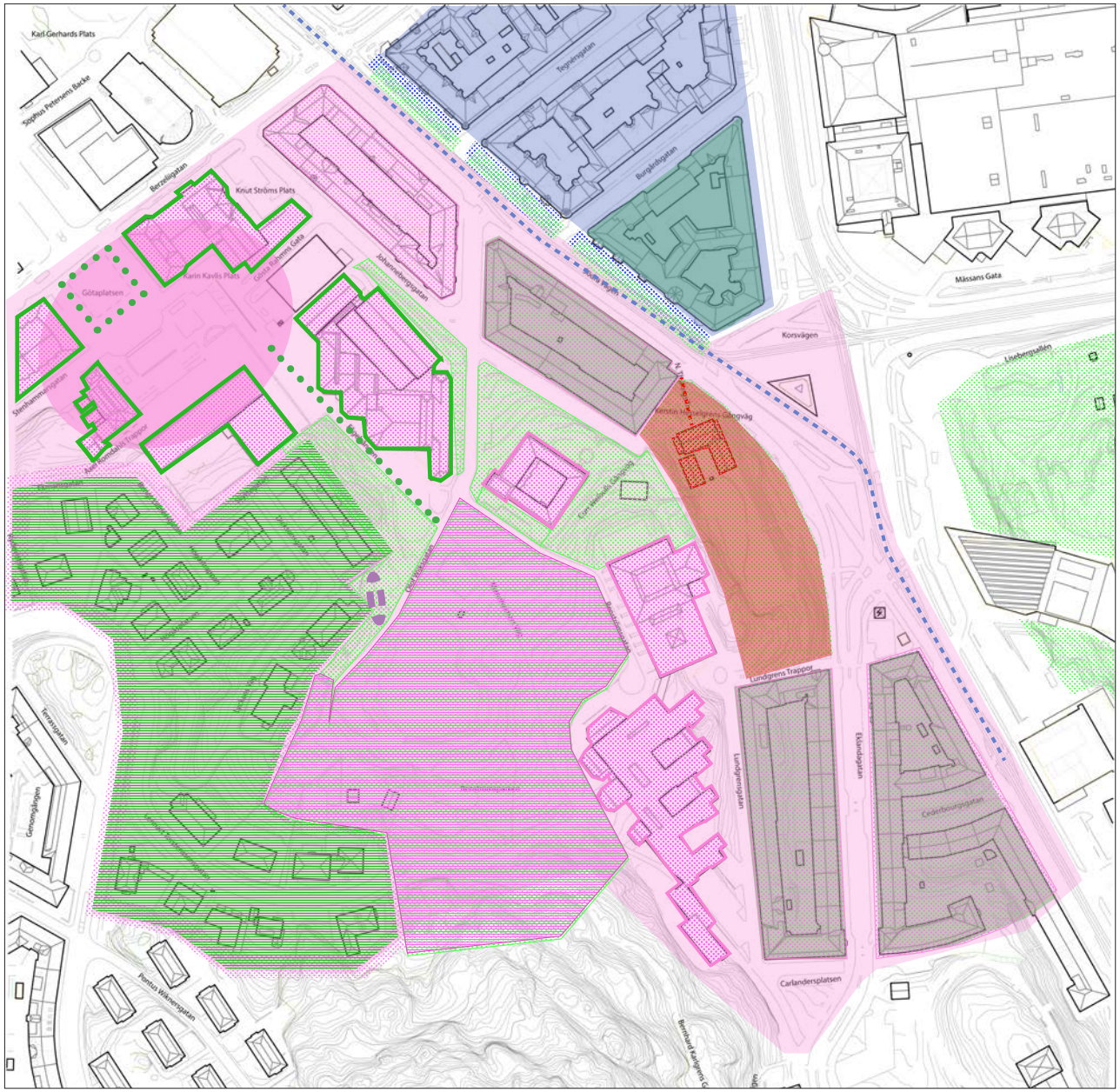

Sammanfattande illustration

Tema 1: 1600-1700-talens fästningsstad

- Landeri helhetsmiljö
- Landeri: Byggnader
- Landeri: Tillfartsväg

Tema 2: Det sena 1800-talets storstadsomdaning

- Planmönster, tät stenstadsbebyggelse, bestämda hushöjder, gator av olika bredd och karaktär
- Förträdgårdar
- Kommunaltekniska anläggningar - spårväg

Tema 3: 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden

- 1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden
- Byggnader 1900-tal
- Institutioner 1900-tal
- Götaplatsen
- Nöjesliv och rekreation

Tema 4: Göteborgska särdrag i stadsbilden

- Rikliga inslag av grönska
- Drag med inspiration västerifrån
- Det gula Göteborgsteglet
- Gatsten och gånghällar i bohusgranit
- Kvarter med avspegling av topografin

Nollalternativ

Nollalternativet är ett referensalternativ som beskriver miljöns sannolika utveckling i området om planförslaget inte genomförs. Nollalternativet är således inte en beskrivning av aktuella förhållanden eller ett antagande om oförändrat tillstånd, utan inkluderar de åtgärder och förändringar som kan förväntas utan att planen genomförs. Syftet är att skapa en referensram som gör det lättare att särskilja konsekvenser som uppstår vid genomförandet av planen från de konsekvenser som är en följd av områdets utveckling i övrigt.

Nollalternativets åtgärder och effekt på riksintresset

Nollalternativet för den aktuella detaljplanen har i huvudsak bedömts utgöras av en situation som i stor utsträckning liknar dagens. Detaljplanen för Humanisten samt detaljplan för Västlänken, Station Korsvägen bedöms dock kunna ha bäring på kulturmiljön med avseende på riksintresset. De ur kulturmiljösynvinkel relevanta åtgärderna, effekterna och konsekvenserna har strukturerats i kategorier lika planförslagets för att bli så tydliga och jämförbara som möjligt.

De planer som bedömts är:
K1480K-2-5392
II-4482 (1480K-II-4482)
II-5208 (1480K-II-5208)

Bebyggelse -

Åtgärd enligt nollalternativ och effekt på riksintresset

Med undantag för detaljplan för järnvägstunneln Västlänken och detaljplan för Västra uppgången finns inga outnyttjade byggrätter i området vilket bland annat innebär att Universitetets lokaler inom planområdet inte kan utökas.

Vidare innebär nollalternativet att Västlänken, station Korsvägens västra uppgång inte kan placeras vid korsningen Olof Wijkgatan/Johannebergsgatan, utan uppförs i det ursprungliga läget vid Fågelsången där den integreras i Artisten.

Detaljplan för för Västlänken, Station Korsvägen medger en ny byggrätt vid Korsvägens mitt. Den planerade byggnadens höjd understiger dock landeriets marknivå.

Fysisk effekt på riksintressegrunden

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Bedöms inte påverkas.**
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Bedöms inte påverkas.**

Visuell effekt på riksintressegrundens läsbarhet och upplevelse

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Måttlig effekt** i och med att tillkommande byggnad riskerar att ge en barriäreffekt som försvagar upplevelsen av sambandet mellan landerierna Liseberg och Johanneberg.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Bedöms inte påverka.**
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Bedöms inte påverkas.**

Konsekvenser för riksintressegrunden tema 1 och 3

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Måttlig konsekvens** då befintliga siktlinjer mellan områdena för landerierna Liseberg och Johanneberg riskerar att påverkas av en ny byggnad på Korsvägen.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Ingen konsekvens.**
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Ingen konsekvens.**
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Ingen konsekvens.**

Gatumiljö -

Åtgärd enligt nollalternativ och effekt på riksintresset

Fysisk effekt på riksintressegrunden

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Bedöms inte påverkas.**
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Bedöms inte påverkas**.

Visuell effekt på riksintressegrundens läsbarhet och upplevelse

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Bedöms inte påverkas.**
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Bedöms inte påverkas.**
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Bedöms inte påverkas**.

Konsekvenser för riksintressegrunden tema 1 och 3

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Ingen konsekvens.**
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Ingen konsekvens.**
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Ingen konsekvens.**
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Ingen konsekvens.**

Friytor och naturmiljö -

Åtgärd enligt nollaternativ och effekt på riksintresset

Fysisk effekt på riksintressegrunden

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Stor effekt** i och med de sprängningar som görs under och intill landeriet, och som påvekar murar, trappor och terrasseringar i landeriparken. **Stor effekt** i och med avverkningen av träd, vilken minskar förekomsten av grönska i stadsbilden och bryter kontinuiteten från landeritiden. Åtminstone ett av träden har stått på platsen i drygt 200 år.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Stor effekt** i och med avverkningen av träd, vilken minskar förekomsten av grönska i stadsbilden.

Visuell effekt på riksintressegrundens läsbarhet och upplevelse

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Stor effekt** med ny tunnelsträckning direkt invid landeriet. Ny tunnelsträckning förutsätter fällning av ett flertal uppväxta träd vilket innebär att den visuella gröna kopplingen mellan Renströmsparken och Liseberg, som idag kan upplevas visuellt på platsen, minskas påtagligt.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas.**
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Bedöms inte påverkas.**
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Stor effekt** med ny tunnelsträckning direkt invid landeriet. Ny tunnelsträckning förutsätter fällning av ett flertal uppväxta träd vilket innebär att den visuella gröna kopplingen mellan oRenströmsparken och Liseberg, som idag kan upplevas visuellt på platsen, minskas påtagligt.

Konsekvenser för riksintressegrunden tema 1 och 4

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Mycket stor konsekvens** i och med de stora arbeten som kommer att göras i landeriparken, där murar, terrasseringar och trappor kommer att påverkas. Också värdefulla träd med lång kontinuitet på platsen kommer att avverkas, vilket bokstavligen kapar en direkt länk till landeritiden.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Ingen konsekvens**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Ingen konsekvens.**
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Mycket stor konsekvens** i och med de stora arbeten som kommer att göras i landeriparken, där murar, terrasseringar och trappor kommer att påverkas. Också värdefulla träd med lång kontinuitet på platsen kommer att avverkas, vilket bokstavligen kapar en direkt länk till landeritiden och starkt påverkar både förekomsten och upplevelsen av gröna samband inom området.

Sammanfattning

Nollalternativet bedöms sammantaget medföra betydande miljöpåverkan på riksintresset för kulturmiljön med avseende på landerimiljön, framför allt gällande de lämningar som finns från landeritiden och de gröna inslag och samband som finns i området.

Plankarta

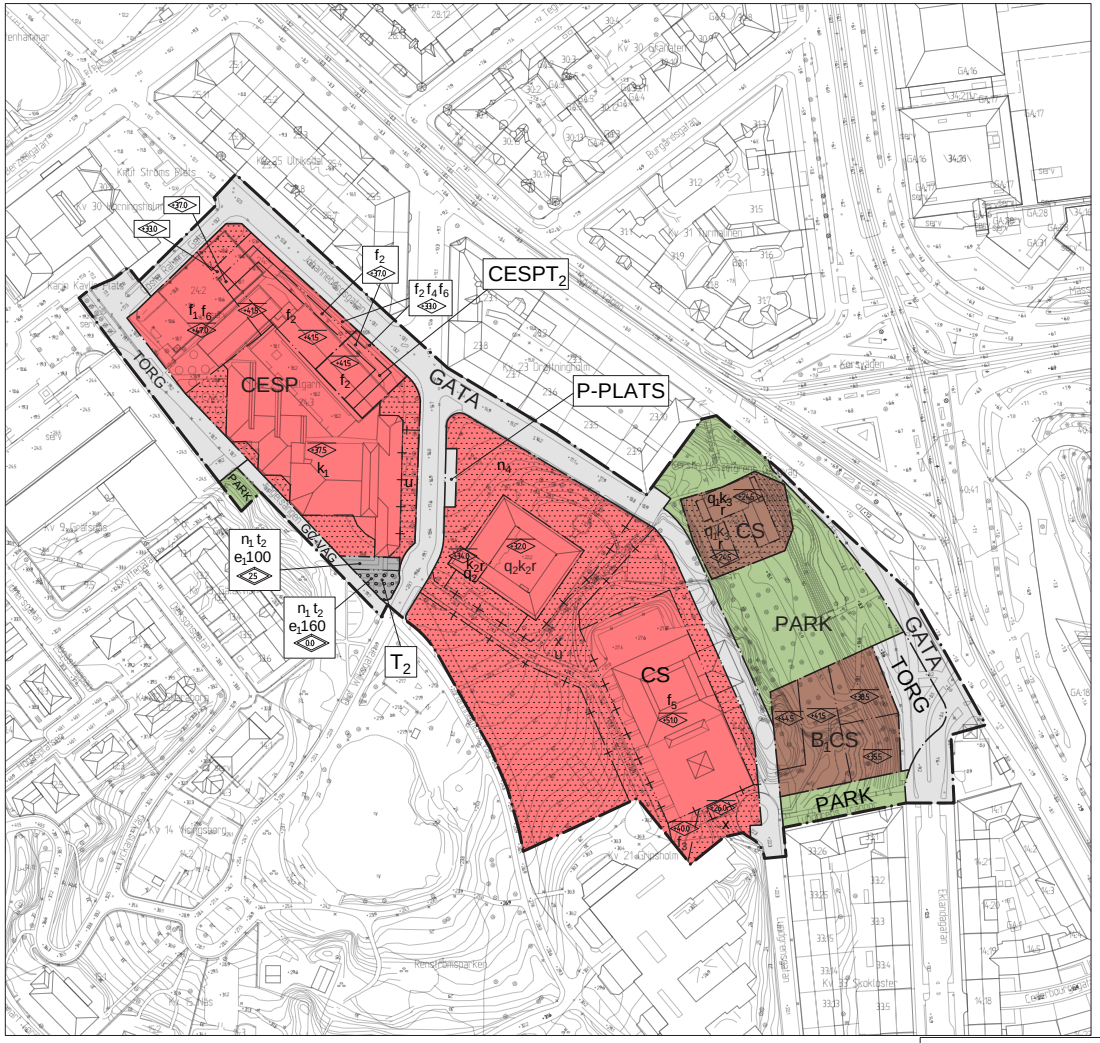

Skala 1 :1000

Cadritad av: Christian Bruce

BETECKNINGAR PÅ PLANKARTAN

- Planområdesgräns
- Användningsgräns
- Egenskapsgräns
- Administrativ gräns
- Egenskapsgräns + Administrativ gräns

PLANBESTÄMMELSER

Följande gäller inom områden med nedanstående beteckningar. Där beteckning saknas gäller bestämmelsen inom hela området. Endast angiven användning och utformning är tillåten.

1. ANVÄNDNING AV ALLMÄN PLATS

- TORG — Torg
- GATA — Gata
- PARK — Park
- GC-VÄG — Gång- och cykelväg. Angöringstrafik till intilliggande fastighet tillåts.
- P-PLATS — Parkeringsplats

2. ANVÄNDNING AV KVARTERSMARK

- B_1 — Bostäder, ej i entréplan mot allmän plats "Torg"
- C — Centrum
- S — Skola
- E — Tekniska anläggningar
- P — Parkering
- T_2 — Jämvägsändamål

3. EGENSKAPSBESTÄMMELSER

4.2 KVARTERSMARK

- r — Byggnad får inte rivas (4 kap. 16 § p. 4)
- q_1 — Byggnadens yttre grundmur, fasader och tak ska bevaras så att dess kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och betydelse i stadsrummet inte förvanskas. De egenskaper som ska bevaras och vårdas har angivits i planbeskrivningen sidorna 24-26. (4 kap. 16 § p. 3)
- q_2 — Byggnadens yttre grundmur, fasader och tak ska bevaras så att dess kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och betydelse i stadsrummet inte förvanskas.(4 kap. 16 § p. 3)
- k_1 — Byggnadens karaktärsdrag vad gäller volym, proportioner, indelning, material och materialbehandling, färgsättning samt detaljeringsnivå ska bibehållas. (4 kap 16 § p. 2)
- k_2 — Nya entréer får anordnas i byggnadens sydöstra och sydvästra fasader (4 kap 16 § p. 2)
- k_3 — De karaktärsdrag och värden hos byggnadens interiör som angivits i planbeskrivningen sidorna 24-26 ska särskilt beaktas vid eventuell ändring, så att detta sker på ett varsamt sätt. (4 kap 16 § p. 2)
- f_1 — Fasaderna ska utformas med i huvudsak gult tegel (4 kap 16 § p. 1)
- f_2 — Fasaderna ska utformas med i huvudsak gult eller rött tegel (4 kap 16 § p. 1)
- f_3 — Förbindelsegång får anordnas. Området ska vara tillgängligt för allmän gångtrafik till en fri höjd om minst 2,5 meter. (4 kap 16 § p. 1)
- f_4 — Entréer ska finnas och placeras med högst 20 meters mellanrum (4 kap 16 § p. 1)
- f_5 — Entréer ska finnas i fasad mot nordost (4 kap 16 § p. 1)
- f_6 — Minst 50% av fasadlängden ska vara uppglasad i entréplan. (4 kap 16 § p. 1)
- n_1 — Träd som berörs av markarbeten ska flyttas eller ersättas(4 kap 10 §)
- n_4 — Träd ska bevaras (4 kap 10 §)
- Marken får inte förses med byggnad (4 kap 11 § p. 1)
- <0.0 — Högsta nockhöjd i meter över angivet nollplan (4 kap 11 § p. 1)
- >0.0 — Högsta byggnadshöjd i meter över angivet nollplan (4 kap 11 § p. 1)
- 0.0 — Högsta totalhöjd i meter för ventilationsanläggning eller serviceanläggning. (4 kap 11 § p. 1)
- e_1 000 — Största area i kvadratmeter för ventilationsanläggning ovan mark för angivna ytor sammanlagt.

5. ADMINISTRATIVA BESTÄMMELSER

- u — Tillgänglig för allmännyttiga underjordiska ledningar (4 kap 6 §)
- x — Tillgänglig för allmännyttig gång- och cykeltrafik (4 kap 6 §)

Genomförandetiden är 5 år från den dag planen vinner laga kraft (4 kap 21 §)

Marklov krävs för fällning av träd inom område markerat med n_1. (9 kap 12 §)

SAMRÅDSHANDLING

Samrådshandlingarna består av:
- plankarta med bestämmelser
- planbeskrivning
- illustrationsritning
- grundkarta (preliminär)
- fastighetsförteckning
- samrådskrets

BESLUT (Plankarta,-bestämmelser)

BN granskning _____
BN godk./antag. _____
KF antagande _____
Laga kraft _____

PLANHANDLINGAR

Plankarta med bestämmelser
Planbeskrivning

Detaljplanen är upprättad enligt PBL 2010:900 (SFS 2014:900), utökat planförfarande

GRUNDKARTAN

Grundkartan upprättad genom utdrag ur digitala primärkartans databas.
Referenssystem i plan/ höjd:
SWEREF 99 12 00/ RH 2000

Beteckningar: enligt Lantmäteriets Handbok i mät- och kartfrågor (HMK-Ka) med de avvikelser som redovisats i beteckningarna.

Principskiss över hur höjder och taklutning beräknas.

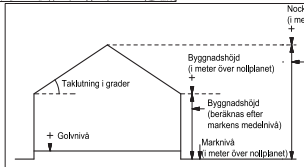

Göteborgs Stad
Stadsbyggnadskontoret

Detaljplan för Universitetet i Renströmsparken inom stadsdelen Lorensberg i Göteborg

Göteborg 2018-11-27 KONCEPT 2018-11-09

Fredric Norrå	Sophia Älfvåg	Christian Bruce
Planchef	Planarkitekt	Planarkitekt

PLANKARTA 1 av 2 | 2-XXXX

2-XXXX st

Planförslag

Planförslagets åtgärder som bedöms ha bäring på kulturmiljön avseende riksintresset beskrivs här för att i kommande avsnitt konsekvensbedömas. Åtgärderna har strukturerats i olika rubriksatta kategorier med tillhörande underrubriker för att bli så tydliga som möjligt.

Bebyggelse, befintliga byggnader

- **Johannebergs landeri**: Skydds- och varsamhetsbestämmelser samt rivningsförbud. I planförslaget skyddas fasader, grundmurar och tak med skyddsbestämmelser, som skall bevaras så att byggnadens kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och betydelse i stadsrummet inte förvanskas. Betydelsefulla interiöra delar skyddas genom varsamhetsbestämmelse. På plankartan hänvisas till fördjupad information i planbeskrivningen.
- **Gamla Hovrätten**: Rivningsförbud. Skyddsbestämmelse som anger att byggnadens grundmur, fasader och tak ska bevaras så att dess kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och betydelse i stadsrummet inte förvanskas. Möjlighet ges till nya entréer på sydöstra och sydvästra fasaden.
- **Artisten (nyare delen)**: Varsamhetsbestämmelse för bibehållande av karaktärsdrag vad gäller volym, proportioner, indelning, material och materialbehandling, färgsättning och detaljeringsnivå.
- **Artisten (f.d. Kjellbergska flickskolan)**: Planen medger att byggnaden rivs och ersätts av ny byggrätt.
- **Parkeringshus, Gösta Rahms gata**: Planen medger att byggnaden rivs och ersätts av ny byggrätt.
- **Universitetsbiblioteket:** Planen medger att befintliga bibioteksbyggnader kan rivas eller ändras med påbyggnad upp till ca 5 vån samt utökad bottenyta.

Bebyggelse, tillkommande byggrätter

- **Johannebergs landeri (landeriparken):** Planen medger byggrätt för ny bebyggelse om ca 8 våningar med bostäder, centrum- och skolfunktioner i landeriparkens södra ände. Mot allmän plats (torgyta) tillåts inte bostäder i entréplan.
- **Artisten**: Planen medger byggrätt för ny bebyggelse om ca 6-10 våningar med i huvudsak centrum- och skolfunktioner. Volymerna skall trappas ned från ca 10 våningar till ca 8 våningar och slutligen ned till ca 6 våningar närmast ut mot Johannebergsgatan. Fasader skall utföras i gult eller rött tegel. Bottenvåningens fasadlängd skall till minst 50 procent vara glasad och entréer skall finnas med högst 20m mellanrum. Planen medger även parkeringsplatser under mark samt en upp/nedgång för Västlänken inom nya byggrätter. I det södra hörnet ut mot Olof Wijksgatan medges en upp/nedgång för Västlänken samt i direkt anslutning till detta byggrätt för en byggnad med max 2,5 m totalhöjd där ventialtionsanläggning ovan mark tillåts ha en yta om max 100 kvm.
- **Parkeringshus, Gösta Rahms gata**: Planen medger byggrätt för ny bebyggelse om ca 6-8 våningar med i huvudsak centrum- och skolfunktioner. Fasader skall utföras i gult tegel. Bottenvåningens fasadlängd skall till minst 50 procent vara glasad.
- **UB**: Planen medger en utökad byggrätt för ny byggnad med centrum- och skolfunktioner om ca 5 vån och utökad bottenyta. Entréer skall anordnas i fasad mot nordost. Planen medger att en förbindelsegång, som skall vara allmänt tillgänglig för gångtrafik, får anordnas i söder.

Gatumiljö

- **Tillkommande gata:** Planen medger en ny gatuförbindelse mellan Lundgrensgatan och Johannebergsgatan.

Friytor och naturmiljö

- **Johannebergs landeri (landeriparken):** Planen medger att södra delen av den nuvarande landeriparken (allmän plats, park) exploateras med nya byggrätter. Norr om detta föreslås att marken, vid sidan om den direkt intill landeribyggnaderna, fortsatt skall användas som park. Ett mindre markområde längst i söder föreslås fortsatt användas som park.
- **Uppväxta träd:** Planen medger fällning av ett antal uppväxta träd inom planområdet. Det rör sig i första hand om om träd längs Johannebergsgatan invid f.d. Kjellbergska Flickskolan, mellan landeriparken och UB, längs Olof Wijksgatan samt sydväst om Gamla Hovrätten. Träd väster, öster och norr om Gamla Hovrätten är skyddade i plan, vilket innebär att de endast får fällas om de är sjuka eller utgör säkerhetsrisker.

Planförslagets åtgärder och effekt på riksintresset

De i planförslaget förekommande åtgärder som bedöms ha bäring på kulturmiljön med avseende på riksintresset har valts ut för att konsekvensbedömas. Åtgärder, effekter och konsekvenser har strukturerats i olika kategorier för att bli så tydliga som möjligt.

Bebyggelse -

Åtgärd enligt planförslaget och effekt på riksintresset

Befintliga byggnader vid Johannebergs landeri förses med rivningsförbud samt skydds- och varsamhetsbestämmelser för fasad respektive interiör. Byggrätt för ny bebyggelse om ca 8 våningar med bostäder, centrum- och skolfunktioner medges i landeriparkens södra ände.

Den befintliga byggnaden Gamla Hovrätten förses med rivningsförbud samt skyddsbestämmelse för exteriöra karaktärsdrag.

Den nyare delen av Artisten förses med varsamhetsbestämmelse för exteriöra karaktärsdrag. Planen medger rivning av den äldre delen av Artisten, f.d. Kjellbergska flickskolan, och ger byggrätt för ny institutionsbebyggelse på platsen om ca 6-10 våningar. Utformningsbestämmelse kring fasadmaterial (rött eller gult tegel).

Planen medger rivning av P-huset på Gösta Rahms gata och ger byggrätt för ny institutionsbebyggelse om ca 6-8 våningar på platsen. Utformningsbestämmelse kring fasadmaterial (gult tegel).

Utformningsbestämmelser anger att minst 50 procent av fasadlängderna på bottenvåningarna hos tillkomamnde bebyggelse längs Gösta Rahms gata (invid p-huset) och Johannebergsgatan (invid f.d. Kjellbergska flickskolan) skall vara uppglasade.

Universitetsbiblioteket kan enligt planförslaget antingen ändras med påbyggnad upp till ca 5 vån samt utökad bottenyta eller rivas och ersätts med en ny större byggnad om ca 5 vån.

Se vidare under avsnittet *Strategiska vyer,* nr 5.

Fysisk effekt på riksintressegrunden

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Stor effekt** för uttrycket ”rester av donationsjordarnas landerier” där exploatering med byggrätter i landeriparkens södra ände innebär att ett strategiskt obebyggt, trädbevuxet grönområde hörande till landeriparken tas i anspråk och omvandlas till kvartersmark och bebyggs med stadsmässig, tät bebyggelse. Med detta minskar en betydande del av landeriparkens fysiska utbredning, omgivande träd behöver fällas vilket innebär att en viktig del av den gröna inramningen kring landeriet försvinner samt att en äldre stenmur vid den övre trädgårdsterrassen sannolikt måste rivas.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Stor effekt** för uttrycket *”institutionskomplex i parkmiljö”*, då rivning medges för f.d. Kjellbergska flickskolan och för Universitetsbibliotekets bägge byggnader.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Stor effekt** på uttrycket *”rikliga inslag av grönska i stadsbilden”*, då landeriparkens gröna yta minskas betydligt längst i söder samt att ett antal uppväxta träd längs Johannebergsgatan, mellan landerit och UB, längs Olof Wijksgatan samt sydväst om Gamla Hovrätten behöver fällas. **Måttlig effekt** på uttrycket *”det gula Göteborgsteglet”* då rivning medges för f.d. Kjellbergska flickskolan.

Visuell effekt på riksintressegrundens läsbarhet och upplevelse

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Stor effekt** för uttrycket *”rester av donationsjordarnas landerier”* där exploatering med byggrätter i landeriparkens södra ände innebär att landeriparken upplevs som påtagligt förminskad och det historiska miljösammanhanget där landeribyggnadernas koppling till bevarade delar av omgivande trädgård-, park- och naturmark blir otydligare. Den visuellt betydelsefulla grönskande fonden med träd mellan landeriet och UB riskerar att försvina helt, vilket försämrar den historiska läsbarheten av helhetsmiljön med det tidigare lantligt belägna landeriet.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas**.

- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Stor effekt** för flera av de identifierade uttrycken då siktlinjerna mot, och uppelvelsen av, det tidiga 1900-talets stadssammanhang närmast söder om landeparken bryts helt eller delvis om den föreslagna byggrätten utnyttjas. För stadsbyggnadssammanhanget som helhet innebär planförslaget stor visuellt effekt med tanke på att rivning av f.d. Kjellbergska flickskolan och Universitetsbiblioteket medges. Byggnaderna i fråga är visuella betydelsebärare som utgör tydliga exponenter för universitetsstaden Göteborg och en förlust av dessa institutionsbyggnader försämrar den historiska läsbarheten i området.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Stor effekt** på uttrycket *”rikliga inslag av grönska i stadsbilden”*, då landeriparkens gröna yta minskas betydligt. Fällning av uppväxta träd längs Johannebergsgatan, mellan landeriparken och UB, längs Olof Wijksgatan samt sydväst om Gamla Hovrätten innebär att den gröna fonden väster om landeriet försvinner vilket i sin tur får stor effekt för upplevelsen av hela närområdet med dess idag påtagligt grönskande karaktär.

Konsekvenser för riksintressegrunden, tema 1, 3, 4

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Mycket stor konsekvens** för landerimiljöns historiska sammanhang med landeribyggnader och tillhörande marker i form av terrasserad trädgårdsanläggning och grönskande parkliknande omgivningar, vilka utgör bärande beståndsdelar för riksintressuttrycket med *”rester av donationsjordarnas landerier”*. Expolatering där delar av landeriparken bebyggs med tät stadsbebyggelse innebär att parkens gröna prägel avtar och parkens långsträckta, nord-sydliga utbredning bryts. Upplevelsen av den historiska funktionen hos Johannebergs landeri som en landeriegendom vilken under lång tid fungerat som ett lantligt beläget sommarviste förminskas därmed. Sammantaget innebär planförslaget mycket stora negativa konsekvenser för den historiska läsbarheten. Möjligheten att uppleva Johannebergs landeri som en av ytterst få bevarade sammanhängande landerimiljöer i staden undergrävs, där upplevelsen av landerimiljön som ett sommarviste betraktad såväl inifrån gårdsrummet som utifrån från Korsvägen kraftigt reduceras.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Ingen konsekvens.**
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Stor konsekvens** för siktlinjerna mot och uppelvelsen av det tidiga 1900-talets terränganpassade hyreshuskvarter vid Nedre Johanneberg bryts helt eller delvis om planförslagets byggrätter i södra landeriparken utnyttjas till fullo. Den tidstypiska gestaltningen där den klättrande tegelbebyggelsen möter den kuperade landeriparken kan därmed inte längre upplevas från landeriets gårdsmiljö. **Stor konsekvens** där det visuella sambandet mellan ovan nämnda kvarter och det likvärdiga kvarteret direkt norr om landeriet förminskas påtagligt. Rivningar av f.d. Kjellbergska flickskolan och Universitetsbiblioteket innebär **stor konsekvens** för upplevelsen av riksintressetemat som helhet och i synnerhet avseende uttrycket med *”institutionskomplex i parkmiljö”*. Även om nya institutioner uppförs i det aktuella området går en stor del av institutionsbebyggelsen från 1900-talet förlorad med dessa karaktärsstarka och respresentativa skolbyggander vars skilda tillkomsstider speglar 1930-, 1950-, respektive 1980-talets syn på lokaler för utbildning.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Mycket stor konsekvens** för uttrycket *”rikliga inslag av grönska i stadsbilden”*, då landeriparkens yta minskas betydligt genom att den bebýggs i söder samt att den gröna fonden väster om landeriet i princip försvinner. Med detta försvagas en sammanhängande grönskande parkmiljö med lång kontinuitet som är av stort värde för miljösammanhanget som helhet. **Måttlig konsekvens** för uttrycket med *”det gula Göteborgsteglet”* då rivning av f.d. Kjellbergska flickskolan medges. Att delar av tillkommande bebyggelse skall utformas med fasader i gul tegel är postivt för upplevelsen av det aktuella riksintressuttrycket i området kring Götaplatsen.

Gatumiljö -

Åtgärd enligt planförslaget och effekt på riksintresset

Planförslaget medger ett flertal åtgärder avseende gatumiljö och tillkommande torgytor, men endast en tillkommande gata som förbinder Lundgrensgatan (Lundgrens trappor) med Johannebergsgatan bedöms ha bäring på kulturmiljön med avseende på riksintresset.

Se vidare under avsnittet *Strategiska vyer*.

Fysisk effekt på riksintressegrunden

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Stor effekt** i och med att ny gatusträckning, mellan Lundgrensgatan och Johannebergsgatan, förutsätter fällning av tät grönska med ett flertal uppväxta träd på en yta med friväxande grönska som tidigare varit en del av landeriets parkområde i direkt anslutning till den gestaltade trädgårdsanläggningen.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Stor effekt** i och med att tre institutionsbyggnader från skilda delar av 1900-talet rivs.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Stor effekt** på uttrycket *”rikliga inslag av grönska”*, då den befintliga, uppväxta grönstrukturen mellan landeriparken och Renströmsparken i princip försvinner i och med att ny gatusträckning förutsätter fällning av ett flertal träd.

Visuell effekt på riksintressegrundens läsbarhet och upplevelse

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Stor effekt** med ny vägsträckning direkt invid landeriparken, på en yta som tidigare varit en del av landeriets område. Ny gatusträckning förutsätter fällning av ett flertal uppväxta träd vilket innebär att den visuella gröna kopplingen mellan områdets olika delar förminskas påtagligt och att den gröna, sammanhängnade fonden bakom landeribyggnaderna upp mot UB försvinner.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas.**
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Bedöms inte påverkas.**
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Stor effek**t på utrycket *”rikliga inslag av grönska”*, då den gröna fonden mellan landeriet och UB i princip försvinner. Med fällning av trä försvagas också upplevelsen av den befintliga visuella, gröna kopplingen mellan landeriparken och Renströmsparken med Näckrosdammen.

Konsekvenser för riksintressegrunden, tema 1 och 4

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Stor konsekvens** för landerimiljöns historiska sammanhang med dess grönskande omgivningar, vilka utgör bärande beståndsdelar för riksintressuttrycket med *”rester av donationsjordarnas landerier”*. Ny gatusträckning enligt planförslaget innebär att den tidigare landerimarkens gröna och lantliga prägel avtar och den historiska läsbarheten av landerimiljön som helhet försvåras betydligt.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Ingen konsekvens**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Ingen konsekvens.**
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Stor konsekvens** för deltemat *”rikliga inslag av grönska”*, då fällning av trä mellan landeriet och UB försvagar den visuella, gröna kopplingen mellan landeriparken och Renströmsparken med Näckrosdammen. Detta minskar läsbarheten och förståelsen för de historiska sambanden med landeriets äldre markanvändning och landeriets funktion som ett tidigare lantligt beläget somarviste.

Friytor och naturmiljö -

Åtgärd enligt planförslaget och effekt på riksintresset

Planförslaget ger byggrätt för en ny institutionsbyggnad längs Johannebergsgatan, vilket innebär en minskad grönyta i denna del. Också den förelagna nybyggnationen i i landeriparkens södra del får stora konsekvenser för parkmiljön, som här minskas betydligt. Grönytorna kring gamla Hovrätten och Universitetsbiblioteket påverkas i och med den förelagna nya vägsträckningen mellan Lundgrensgatan och Johannebergsgatan. Kvarvarande träd i denna del skyddas i planen med en egen bestämmelse. En liten bit mark invid Fågelsången, i direkt anslutning till den befintliga detaljplanen för Lorensbergs villastad (FIIac 4864) blir parkmark. Också de kvarvarande grönytorna runt Johannebergs landeri blir parkmark.

Fysisk effekt på riksintressegrunden

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Stor effekt** i och med den nya etableringen i landeriparken, som tidigare varit en öppen och uppodlad yta. Den kvarvarande delen av parken blir mindre och det historiska sammanhanget med landeriet och tillhörande odlingsmark betydligt otydligare.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Måttlig effekt** i och med att grönytor som ingår i deltemat *”anläggningar för rekreation”* påverkas.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Stor effekt** på deltemat *”rikliga inslag av grönska”*, då landeriparkens yta minskas betydligt och grönytor även försvinner längs Johannebergsgatan. Också grönytan bakom Universitetsbiblioteket påverkas.

Visuell effekt på riksintressegrundens läsbarhet och upplevelse

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: **Stor effekt** i och med den nya etableringen i landeriparken, som tidigare varit en öppen och uppodlad yta. Den kvarvarande delen av parken blir mindre och det historiska sammanhanget med landeriet och tillhörande odlingsmark betydligt otydligare.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: **Bedöms inte påverkas**.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: **Stor effekt** på deltemat *”rikliga inslag av grönska”*, då landeriparkens yta minskas betydligt och grönytor även försvinner längs Johannebergsgatan och bakom Universitetsbiblioteket. Detta får stora visuella effekter, då upplevelsen av området påverkas starkt.

Konsekvenser för riksintressegrunden, tema 1, 2, 3 och 4

- **Tema 1**, 1600-1700-talens fästningsstad: En **mycket stor konsekvens** i och med den föreslagna nya etableringen i landeriparken, som har lång kontinuitet på platsen och är en av ytterst få kvarvarande landeriparker i staden. Johannebergs landeri och dess park utgör ett kulturhistoriskt sammanhang med höga värden, och är också av stor karaktärsskapande betydelse för kringområdet som helhet.
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning: **Ingen konsekvens**.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande: En **måttlig konsekvens** i och med att grönytor som ingår i deltemat ”anläggningar för rekreation” påverkas.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: En **mycket stor konsekvens** för deltemat *”rikliga inslag av grönska”*, då landeriparkens yta minskas betydligt. Detta påverkar i sin tur upplevelsen av området som helhet. En stor konsekvens i och med att grönytorna längs Johannebergsgatan och bakom Universitetsbiblioteket påverkas.

Miljökonsekvensbeskrivning

Miljöhänsyn

Enligt miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö så skall:

"*Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.*"

Med hänvining till att planområdet ligger inom riksintresseområde för kulturmiljövården bedöms planförslagets hänsyn till detta miljökvalitetsmål vara mest relevant att beskriva utifrån preciseringen Kulturvärden i bebyggd miljö som anger föjande:

"*Det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas.*"

Planen medverkar till att Johannebergs landeribyggnader, Gamla Hovrätten, nyare delen av Artisten samt ett antal äldre träd bevaras och skyddas i plan. Planen motverkar dock bevarande av värdefulla bebyggelsemiljöer/landskap vad gäller exploatering i delar av landeriparken samt bevarande av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer vad gäller rivning av f.d. Kjellbergska flickskolan och gamla Universitetsbiblioteket.

Vad gäller utveckling av byggnader och bebyggelsemijöer medverkar planen till detta genom att klustret av kulturinstitutioner mellan Götaplatsen och Renströmsparken kompletteras med ny bebyggelse som r planerad att inrymma hela Göteborgs Universitets konstnärliga fakultet. Den eventuella ombyggnaden av Univeristetsbiblioteket som planen medger kan även den anses medverka till utveckling av institutionsstråket i parkmiljö.

Trots att planförslaget medverkar till att uppfylla delar av Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö bedöms andra delar av planförslaget samtidigt innebära stora till mycket stora negativa konsekvenser för riksintresset för kulturmiljövården.

Förebyggande åtgärder

Planförslaget motverkande av negativ miljöpåverkan på kulturmiljön avseende riksintresset bedöms tillvarats genom följande åtgärder:

Planbestämmelser

Befintliga byggnader vid Johannebergs landeri förses med rivningsförbud samt skydds- och varsamhetsbestämmelser enligt följande:

"*Byggnadens yttre grundmur, fasader och tak ska bevaras så att dess kulturhistoriska kvaliteter, arkitektoniska egenart och betydelse i stadsrummet inte förvanskas. för fasad respektive interiör.*"

Den befintliga byggnaden Gamla Hovrätten förses med rivningsförbud samt skyddsbestämmelse för exteriöra karaktärsdrag.

Den nyare delen av Artisten förses med varsamhetsbestämmelse för exteriöra karaktärsdrag.

Utformningsbestämmelser kring fasadmaterial (rött eller gult tegel) för ny institutionsbebyggelse vid Gösta Rahms gata och Johannebergsgatan.

Markområde räd invid Gamla Hovrätten ges egen bestämmelse somanger att träd ska bevaras.

Studerade alternativ

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra en utveckling av universitets fastigheter inom planområdet, samt skapa stöd för utveckling av Landeriet och landeriparken, i enlighet med framtagna mål och strategier inom stadsutvecklingsprogram för Korsvägenområdet. Med hänsyn till detaljplanens syfte har därför inte några alternativa lokaliseringar i andra delar av staden varit aktuellt att studera.

Under arbetets gång har flera alternativa utformningar av planförslaget utvärderats. Staden har prövat flera olika lägen för Västlänken, station Korsvägens, västra uppgång. Det tidigare läget vid Fågelsången har flyttats till korsningen Olof Wijksgatan/Johannebergsgatan. Planförslaget möjliggör att uppgången integreras i nybyggnationen i kvarteret. Det nya läget valdes eftersom det bedömdes förbättra orienterbarheten och sammanhanget till den omgivande stadsväven, samt att park- och naturvärden kan behållas i större utsträckning.

Kulturmiljön har studerats ingående under planarbetet, utifrån att området utgör riksintresse för kulturmiljö. För exploateringen i landeriet, samt för Universitetsbiblioteket, har flera utformningar studerats, både i utbredning och byggnadshöjd. Efter detaljplanens samråd har skyddet för Artisten (Nyréns byggnad) stärkts genom införande av rivningsförbud.

Uppföljning

Av Miljöbalken 6 kapitlet 12 § framgår att en miljökonsekvensbeskrivning ska innehålla *”en redogörelse för de åtgärder som planeras för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet medför*”.

Områden som bedöms behöva kontrolleras och följas upp i fortsatt arbete med projektering är främst hanteringen av landeriparken. Riksintressens värden för landeriparken behöver säkerställas i genomförandet. Uppföljningen sker i ett samarbete mellan stadsbyggnadskontoret, park- och naturförvaltningen, fastighetskontoret och kulturförvaltningen.

Förslag till ytterligare åtgärder för att minska de negativa konsekvenserna på riksintresset

För att mildra påverkan på riksintresset (**tema 1, 3** och **4)** bör följande åtgärder inarbetas i planförslaget:

- Byggrätten i landeriparken bör utgå, med hänvisning till de mycket stora negativa konsekvenser för centrala delar i riksintressegrunden som planförslaget medför. Önskade kopplingar mellan Korsvägen och Renströmsparken/Universitetsbiblioteket bedöms kunna uppnås genom bibliotekets nya entréer åt öster samt genom den nya gatusträckning som binder ihop Lundgrensgatan och Johannebergsgatan. Vidare kan den trappa som löper upp från Korsvägen till landeriparken med fördel förlängas upp till Universitetsbiblioteket. Parken utvecklas förslagsvis till en stadsträdgård eller liknande, som kan bli en attraktion i sig och en resurs i närområdet.
- Övergången mellan landeriparken och Renströmsparken bör hanteras på ett varsamt sätt, inte minst i anslutning till den tillkommande vägsträckningen. Förslagsvis utformas vägen på ett sådant sätt att det finns möjlighet till en grön, avgränsande skärm som mildrar förlusten av landeriets gröna inramning.
- Material, textur och färgnyanser är av stor betydelse för att säkerställa uttryck och karaktär hos den tillkommande bebyggelsen. Detta bör säkerställas genom lämpliga planbestämmelser och framtagandet av ett särskilt gestaltningsprogram.
- Det tillkommande universitetsbiblioteket bör signalera soliditet och tyngd i såväl materialval som uttryck, för att annonsera institutionell myndighet i paritet med exempelvis Hovrätten.

Sammanfattande matris över planförslagets konsekvenser

	Åtgärd	Tema 1) 1600- och 1700-talens fästnings-stad (landeriepoken)		Tema 2) Det sena 1800-talets storstads-omdaning		Tema 3) 1900-talets stadsbyggande		Tema 4) Göteborgska särdrag i stadsbilden	
		Fysisk	*Visuell*	*Fysisk*	*Visuell*	*Fysisk*	*Visuell*	*Fysisk*	*Visuell*
Konsekvenser kopplade till befintlig miljö	Rivning av f.d. Kjellbergska flickskolan								
	Rivning av P-hus i hörnet Gösta Rahms gata-Fågelsången								
	Rivning av Universitetsbib-lioteket								
	Ny gata mellan Lundgrens-gatan och Johannebergs-gatan								
Konsekvenser kopplade till nya etableringar	Tillkommande bebyggelse i landeriparkens södra del								
	Tillkommande bebyggelse längs Johannebergsgatan								
	Nytt universitetsbibliotek								
	Tillkommande universtets-byggnad i hörnet Gösta Rahms gata-Fågelsången								

Mycket stor konsekvens. Åtgärden påverkar strategiskt viktiga och centrala delar av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset försvinner eller försvåras på ett grundläggande sätt.

Stor konsekvens. Åtgärden påverkar strategiskt viktiga och centrala delar av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset försvagas på ett betydande vis.

Måttlig konsekvens. Åtgärden påverkar mindre strategiskt viktiga delar av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset delvis försvagas.

Marginell konsekvens. Åtgärden påverkar endast en mindre betydande del av riksintressegrunden och bedöms innebära att möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintresset försvagas i mindre utsträckning.

Ingen eller positiv konsekvens. Möjligheten att utläsa (fysiskt) eller uppleva (visuellt) riksintressegrunden förblir intakt eller förstärks.

Samlad bedömning av planförslagets konsekvenser

Planförslagets konsekvenser på riksintresset för kulturmiljövården

Genomförande av **delar av** planförslaget bedöms medföra betydande miljöpåverkan på riksintresset för kulturmiljön med avseende till landerimiljön, det tidiga 1900-talets stadsbygge, Institutionskomplexet och Johannebergsgatan, vilket sammantaget kan innebära risk för bedömningen påtaglig skada på riksintresset.

Landerimiljön

Planförslaget har bedömts innebära **mycket stora negativa konsekvenser** för upplevelsen och förståelsen av landerimiljöns historiska sammanhang med landeribyggnader och tillhörande marker i form av terrasserad trädgårdsanläggning och grönskande parkliknande omgivningar. Dessa lämningar utgör, var och en och tillsammans, bärande beståndsdelar för riksintresseuttrycket med *”rester av donationsjordarnas landerier”*. Exploatering där delar av landeriparken bebyggs med tät stadsbebyggelse och en ny gatusträckning mellan Lundgrensgatan och Johannebergsgatan dras fram innebär att:

- den historiska läsbarheten och upplevelsen av Johannebergs landeri som en av de ytterst få bevarade sammanhängande landerimiljöerna i staden undergrävs,
- upplevelsen av den historiska funktionen hos Johannebergs landeri som en landeriegendom vilken under lång tid fungerat som ett lantligt beläget sommarviste förminskas,
- landeriparkens gröna karaktär reduceras väsentligt,
- landeriparkens påtagligt långsträckta, nord-sydliga utbredning med lång historisk kontinuitet förändras.

Byggrätten för nytt universitetsbibliotek på bergskrönet ovan landeriet innebär att:

- ett ytterligare dominant inslag tillförs som försvagar landerimiljöns småskaliga och lantliga prägel

Det tidiga 1900-talets terränganpassade hyreshuskvarter vid Nedre Johanneberg

Planförslagets byggrätt för tät stadsbebyggelse i landeriparkens södra del har bedömts innebära **stora negativa konsekvenser** för upplevelsen av det tidiga 1900-talets terränganpassade hyreshuskvarter vid Nedre Johanneberg genom att:

- siktlinjerna mellan bebyggelsen vid Eklandagatan och landeriet bryts helt eller till betydande delar,
- den tidstypiska gestaltningen på Eklandagatan där den klättrande tegelbebyggelsen på ett medvetet vis möter landeriparken med den bergiga terrängen inte längre kan upplevas från landeriets gamla trädgård och dess inramade gårdsmiljö

Institutionskomplexet och Johannebergsgatan

Planförslaget har bedömts innebära **stora** till **mycket stora negativa konsekvenser** för riksintresseuttrycket *”institutionskomplex i parkmiljö”*. Genom rivningar förloras viktiga delar av den befintliga institutionsbebyggelsen från 1900-talet som speglar olika epokers syn på utbildningslokaler enligt följande:

- F.d. Kjellbergska flickskolan (1930-tal)
- Gamla Universitetsbiblioteket (1950-tal)
- Nya Universitetsbiblioteket (1980-tal)

Härutöver innebär byggrätten för nytt universitetsbibliotek en betydande skalförhöjning som bryter mot den samlade takfotshöjden sett från Renströmsparken, och som utgör ett karaktäristiskt drag i institutionsmiljön.

Strategiska vyer

Följande avsnitt innehåller ett antal utvalda strategiska vybilder såväl in mot som inom delar av planområdet. Vyerna kan ses som citat ur stadsbilden, och de ger tillsammans en bild av hur och var riksintressets teman är läsbara i området samt att de visar ett urval av tänkbara åtgärder som planförslaget medger.

För respektive vy presenteras utgångsläget med ett fotografi som visar hur det ser ut idag. Det visuella innehållet beskrivs först och följs av riksintressgrundens visuella uttryck i vyn beskrivet i punktform.

Därtill presenteras för respektive vy en, för vissa vyer två, illustrationer som visar exempel på åtgärder i form av tillkommande byggnadsvolymer som planförslaget medger. Utifrån illustrationerna beskrivs de visuella konsekvenserna av planförslagets åtgärder i punktform för respektive vy.

Strategiska vyer

Fotopunkter

1. Från Götaplatsen

2. Från Johannebergsgatan

3. Från Korsvägen

4. Från Johannebergs landeri

5. Från Renströmsparken mot Universitetsbiblioteket och Humanisten

Strategiska vyer

1. Från Götaplatsen

Vyn från Götaplatsen domineras av de stora kulturinstitutioner som inramar den öppna ytan. Byggnadernas placering speglar det sena 1800-talets planmönster med en monumental avslutning på en storslaget anlagd aveny, medan deras utformning präglas starkt av idealen från 1900-talets första decennier. I fonden skymtar 1920-talets sammanhållna kvartersbebyggelse och framför denna möter rika inslag av grönska, som länkar ihop innerstadsmiljön med Renströmsparken längre söderut. Götaplatsen har en stark air av kultur. Den medvetna och påkostade gestaltningen och det klassicistiska formspråket, modellerat med sober massivitet och välavvägda dekorativa accenter, bidrar till byggnadernas rituella samverkan som uttryck för konstens myndighet och anspråk på aktning, samtidigt som Konstmuseets monumentala dominans inte utmanas eller distraheras av trivialiserande inslag i synbilden.

Identifierade uttryck för riksintressegrunden:

- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning och -utbyggnad och planmönster.
- **Tema 3**, 1900-talets utvidgning av staden med uttryck för olika stilepoker och de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster. Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden. Det gula ”Göteborgsteglet”. Gatukaraktären med gånghällar i bohusgranit.

Strategiska vyer

Illustration: Tham Videgård

1. Från Götaplatsen

Konsekvenser för upplevelsen av riksintressegrundens uttryck:

Tema 2:

- Möjligheten att uppleva det sena 1800-talets planmönster påverkas endast marginellt av den nya volymen - snarare tydliggörs platsens inramning och upplevelsen av och förståelsen för de omgivande institutionernas rumsliga och funktionella relation förstärks. Detta medför att berättelsen om det sena 1800-talets utbyggnader och ideal till viss del blir lättare att förstå.

Tema 3:

- Möjligheten att uppleva och avläsa 1900-talets stadsbyggande med stenstaden påverkas i viss grad, men Götaplatsen, kopplingen till jubileumsutställningen 1923 och stråket med institutionsbebyggelse framstår som fortsatt tydliga och läsbara.

Tema 4:

- Möjligheten att uppleva byggnadstraditionen med fasader i gult tegel förstärks då den tillkommande bebyggelsen enligt planen skall uppföras med fasader i gult tegel.

2. Från Johannebergsgatan

Vyn från Johannebergsgatan innehåller såväl institutionsstråket med bebyggelse i gult tegel som det tidiga 1900-talets enhetliga bostadskomplex i rött tegel. Här finns också exempel på de rikliga inslag av grönska som präglar området, här i form av uppvuxna träd. Gatan har en lugn karaktär av bakgata, inte minst för att Stadsteaterns baksida med lastportar och parkering vetter åt det här hållet. Gatan har en halvöppen karaktär i och med mellanrummen och grönskan på den västra sidan.

Identifierade uttryck för riksintressegrunden:

- **Tema 1**, 1600- och 1700-talens fästningsstad med rester av donationsjordarnas landerier
- **Tema 2**, det sena 1800-talets storstadsomdaning och planmönster kring Götaplatsen.
- **Tema 3**, 1900-talets stadsbyggande och utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade planmönster och uttryck för olika stilepoker. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö. Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: Det gula ”Göteborgsteglet”. De rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.

Strategiska vyer

Illustration: Tham Videgård

2. Från Johannebergsgatan

Konsekvenser för upplevelsen av riksintressegrundens uttryck:

Tema 2:

- Möjligheten att uppleva det sena 1800-talets stadsomdaning påverkas endast marginellt av den tillkommande volymen.

Tema 3:

- Möjligheten att uppleva och avläsa 1900-talets stadsbyggande med stenstaden är intakt på gatans östra sida. På den västra sidan får förslaget stora konsekvenser för upplevelsen av 1900-talets institutionsbebyggelse, då före detta Kjellbergska flickskolan i gult tegel har rivits och ersatts av en nyuppförd byggnad i rött eller gult tegel (i planen anges båda möjligheterna).

Tema 4:

- Möjligheten att uppleva de rika inslagen av grönska försvåras, då flera stora träd tagits ned och grönytor försvunnit i samband med uppförandet av den nya byggnaden.

Strategiska vyer

3. Från Korsvägen

Vyn från Korsvägen innehåller på många sätt ett tvärsnitt av Göteborg - i förgrunden intensiv trafik med flera olika trafikslag, i fonden Johannebergs landeri inbäddat i grönska, flankerat av massiva tegelvolymer från 1910- och 20-talen. Topografin går att avläsa i bebyggelsens trappningar. Kontrasten mellan trafiklösningarna och den intilliggande parkmiljön är stor. Den gröna trädridån mellan landeriparken och det bakomvarande universitetsbiblioteket gör att landerimiljöns agrara historia än i dag kan upplevas. Den tidigare skärningspunkt mellan stad och land, som Korsvägen tidigare utgjorde, kan i och med detta ännu avläsas.

Landeriegendomen, med dess associationsrika träarkitektur inbäddad i den frodiga och högväxta grönskan på alla sidor, annonseras mot Korsvägen som ett väl integrerat och trovärdigt utsnitt ur den göteborska stadsbyggnadshistorien. Ingen annanstans i staden exponeras landeriepoken på ett lika övertygande och tillgängligt sätt i 1900-talets framväxande stadsväv.

Identifierade uttryck för riksintressegrunden:

- **Tema 1**, 1600- och 1700-talens fästningsstad med rester av donationsjordarnas landerier
- **Tema 2**, det sena 1800-talets stadsomdaning med stenstadsbebyggelse samt kommunaltekniska anläggningar som spårvägar och vattentorn. Den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel.
- **Tema 3**, 1900-talets utvidgning av staden med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö. Nedre Johannebergs slutna hyreshuskvarter.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: stadssiluetten med bergshöjder runt staden och utblickar mot omgivningarna. De rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.

Strategiska vyer

3a. Från Korsvägen, huvudalternativ

Konsekvenser för upplevelsen av riksintressegrundens uttryck:

Tema 1:

- Möjligheten att uppleva 1600- och 1700-talens fästningsstad med bevarade delar av donationsjordens landerier försvåras betydligt. Den nya etableringen i landeriparken minskar parkytan och bryter såväl siktlinjer som befintlig struktur. Också det nya universitetsbibliotekets större volym minskar grönytan. Detta får till följd att förståelsen för landeriets agrara historia försvåras.

Tema 2:

- Möjligheten att uppleva det sena 1800-talets stadsomdaning bedöms inte påverkas.

Tema 3:

- Möjligheten att uppleva och avläsa 1900-talets stadsbyggande med den terränganpassade stenstaden försvåras betydligt, i och med de brutna siktlinjerna.
- Upplevelsen av och förståelsen för 1900-talsbebyggelsens inbördes rumsliga och funktionella samband minskar betydligt.

Tema 4:

- Möjligheten att avläsa stadssiluetten med bergshöjder runt och i staden försvåras, eftersom den tillkommande bebyggelsen består av stora volymer som stänger av tidigare siktlinjer.
- Upplevelsen av rikliga inslag av grönska i stadsbilden försvåras betydligt, i och med att landeriparken tas i anspråk och Universitetsbiblioteket får en större volym.

Strategiska vyer

3. Från Korsvägen

Vyn från Korsvägen innehåller på många sätt ett tvärsnitt av Göteborg - i förgrunden intensiv trafik med flera olika trafikslag, i fonden Johannebergs landeri inbäddat i grönska, flankerat av massiva tegelvolymer från 1910- och 20-talen. Topografin går att avläsa i bebyggelsens trappningar. Kontrasten mellan trafiklösningarna och den intilliggande parkmiljön är stor. Den gröna trädridån mellan landeriparken och det bakomvarande universitetsbiblioteket gör att landerimiljöns agrara historia än i dag kan upplevas. Den tidigare skärningspunkt mellan stad och land, som Korsvägen tidigare utgjorde, kan i och med detta ännu avläsas.

Landeriegendomen, med dess associationsrika träarkitektur inbäddad i den frodiga och högväxta grönskan på alla sidor, annonseras mot Korsvägen som ett väl integrerat och trovärdigt utsnitt ur den göteborska stadsbyggnadshistorien. Ingen annanstans i staden exponeras landeriepoken på ett lika övertygande och tillgängligt sätt i 1900-talets framväxande stadsväv.

Identifierade uttryck för riksintressegrunden:

- **Tema 1**, 1600- och 1700-talens fästningsstad med rester av donationsjordarnas landerier
- **Tema 2**, det sena 1800-talets stadsomdaning med stenstadsbebyggelse samt kommunaltekniska anläggningar som spårvägar och vattentorn. Den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel.
- **Tema 3**, 1900-talets utvidgning av staden med de inledande decenniernas terränganpassade, oregelbundna planmönster. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö. Nedre Johannebergs slutna hyreshuskvarter.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: stadssiluetten med bergshöjder runt staden och utblickar mot omgivningarna. De rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.

Strategiska vyer

3b. Från Korsvägen, alternativ 2

Konsekvenser för upplevelsen av riksintressegrundens uttryck:

Tema 1:

- Möjligheten att uppleva 1600- och 1700-talens fästningsstad med bevarade delar av donationsjordens landerier försvåras betydligt. Den nya etableringen i landeriparken minskar parkytan och bryter såväl siktlinjer som befintlig struktur. Också det nya universitetsbibliotekets större volym minskar grönytan. Detta får till följd att förståelsen för landeriets agrara historia försvåras.

Tema 2:

- Möjligheten att uppleva det sena 1800-talets stadsomdaning bedöms inte påverkas.

Tema 3:

- Möjligheten att uppleva och avläsa 1900-talets stadsbyggande med den terränganpassade stenstaden försvåras betydligt, i och med de brutna siktlinjerna.
- Upplevelsen av och förståelsen för 1900-talsbebyggelsens inbördes rumsliga och funktionella samband minskar betydligt.

Tema 4:

- Möjligheten att avläsa stadssiluetten med bergshöjder runt och i staden försvåras, eftersom den tillkommande bebyggelsen består av stora volymer som stänger av tidigare siktlinjer.
- Upplevelsen av rikliga inslag av grönska i stadsbilden försvåras betydligt, i och med att landeriparken tas i anspråk och Universitetsbiblioteket får en större volym.

Foto: Antiquum

4. Från Johannebergs landeri söderut

Vyn från Johannebergs landeri har en grön fond med starka historiska kopplingar. Här har bedrivits odling och agrart anknutna verksamheter under flera hundra år. Den omslutna innergården ger också en stark upplevelse av gångna tiders mer småskaliga och nyttopräglade bostadsbebyggelse, vilken förstärks av den starka materialkänslan och den närmast taktila förnimmelsen av byggnadernas hantverksmässiga utförande. Helhetsmiljön med bebyggelsen och parken är av avgörande betydelse för upplevelsen av riksintressetema 1, 1600-1700-talens fästningsstad. 1920-talets tillskott i fonden ger en tydlig men tillräckligt avlägsen avgränsning för att parken skall upplevas som omsluten, men inte ovarsamt förminskad.
Inifrån landerigården sker en avgörande scenväxling långt bort från Korsvägens hektiska larm; efter lövsprickningen inbäddad i grönska som ger en avgörande grund för möjligheten att kunna tillgodogöra sig berättelsen om landeriets historiska funktion som ett sommarviste fullt ut. Efter lövsprickningen, som vyn visar, framträder stadsrummet som en lugn fond längre bort i form av Nedre Johannebergs tegelröda fasader som klättrar uppför branten bakom den nu nakna bergsknallen. Under årets gång kan man sålunda inifrån gården få en väl integrerad upplevelse av såväl landeriet som ett sommarviste som dess harmoniska samverkan med 1920-talets stadsbygge. Sammantaget innebär detta att tre av riksintressegrundens teman (tema 1, 3 och 4) kan upplevas ostört inifrån landerigården.

Identifierade uttryck för riksintressegrunden:

- **Tema 1**, 1600- och 1700-talens fästningsstad med rester av donationsjordarnas landerier
- **Tema 3,** 1900-talets stadsbyggande och utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade planmönster. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö. Anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv. Nedre Johannebergs slutna hyreshuskvarter.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: stadssiluetten med bergshöjder runt staden och utblickar mot omgivningarna. De rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.

Strategiska vyer

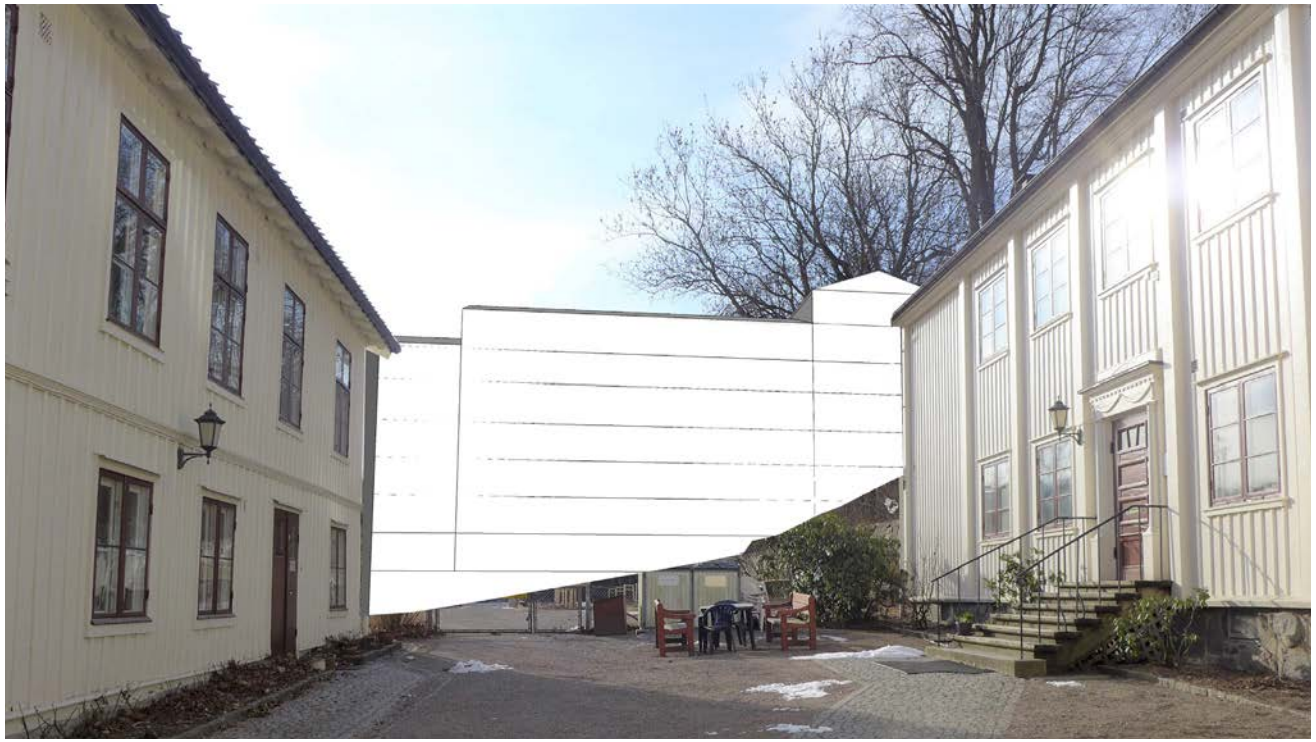

Foto: Antiquum

4a. Från Johannebergs landeri söderut, huvudalternativ

Konsekvenser för upplevelsen av riksintressegrundens uttryck:

Tema 1:

- Möjligheten att uppleva 1600- och 1700-talens fästningsstad med bevarade delar av donationsjordens landerier omöjliggörs i och med den nya volymen, som både stänger av alla siktlinjer och tar större delen av parken i anspråk.
- Upplevelsen av och förståelsen för landeriets och parken inbördes rumsliga och funktionella relation går helt förlorad, vilket medför att berättelsen om landeriets historia och tidigare funktion blir mycket svår att förstå.

Tema 3:

- Möjligheten att uppleva och avläsa 1900-talets stadsbyggande med den terränganpassade stenstaden försvåras betydligt, i och med de brutna siktlinjerna.

Tema 4:

- Möjligheten att avläsa stadssiluetten med bergshöjder runt och i staden försvåras betydligt, eftersom den tillkommande bebyggelsen består av stora volymer som stänger av tidigare siktlinjer.
- Upplevelsen av rikliga inslag av grönska i stadsbilden försvåras betydligt, i och med att landeriparken tas i anspråk och Universitetsbiblioteket får en större volym.

Foto: Antiquum

4. Från Johannebergs landeri söderut

Vyn från Johannebergs landeri har en grön fond med starka historiska kopplingar. Här har bedrivits odling och agrart anknutna verksamheter under flera hundra år. Den omslutna innergården ger också en stark upplevelse av gångna tiders mer småskaliga och nyttopräglade bostadsbebyggelse, vilken förstärks av den starka materialkänslan och den närmast taktila förnimmelsen av byggnadernas hantverksmässiga utförande. Helhetsmiljön med bebyggelsen och parken är av avgörande betydelse för upplevelsen av riksintressetema 1, 1600-1700-talens fästningsstad. 1920-talets tillskott i fonden ger en tydlig men tillräckligt avlägsen avgränsning för att parken skall upplevas som omsluten, men inte ovarsamt förminskad.
Inifrån landerigården sker en avgörande scenväxling långt bort från Korsvägens hektiska larm; efter lövsprickningen inbäddad i grönska som ger en avgörande grund för möjligheten att kunna tillgodogöra sig berättelsen om landeriets historiska funktion som ett sommarviste fullt ut. Efter lövsprickningen, som vyn visar, framträder stadsrummet som en lugn fond längre bort i form av Nedre Johannebergs tegelröda fasader som klättrar uppför branten bakom den nu nakna bergsknallen. Under årets gång kan man sålunda inifrån gården få en väl integrerad upplevelse av såväl landeriet som ett sommarviste som dess harmoniska samverkan med 1920-talets stadsbygge. Sammantaget innebär detta att tre av riksintressegrundens teman (tema 1, 3 och 4) kan upplevas ostört inifrån landerigården.

Identifierade uttryck för riksintressegrunden:

- **Tema 1**, 1600- och 1700-talens fästningsstad med rester av donationsjordarnas landerier
- **Tema 3,** 1900-talets stadsbyggande och utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade planmönster. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö. Anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv. Nedre Johannebergs slutna hyreshuskvarter.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: stadssiluetten med bergshöjder runt staden och utblickar mot omgivningarna. De rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.

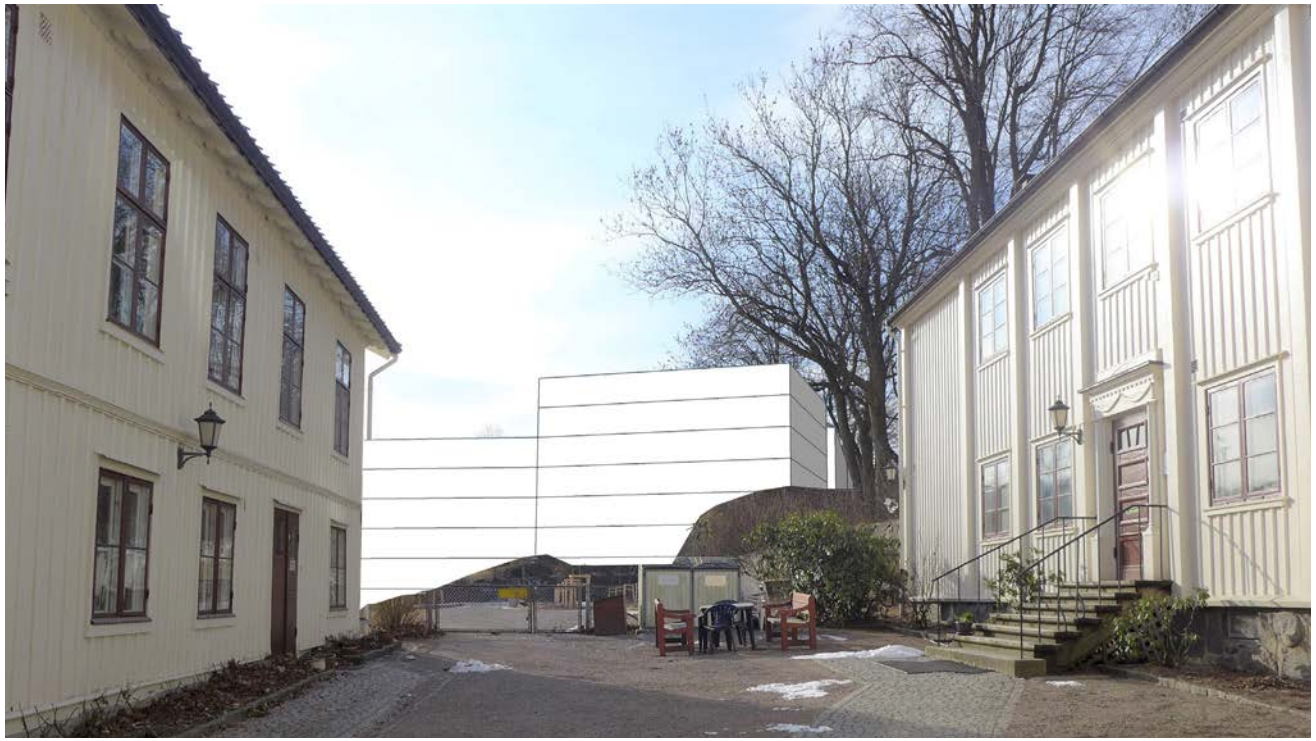

Foto: Antiquum

4b. Från Johannebergs landeri söderut, alternativ 2

Konsekvenser för upplevelsen av riksintressegrundens uttryck:

Tema 1:

- Möjligheten att uppleva 1600- och 1700-talens fästningsstad med bevarade delar av donationsjordens landerier försvåras betydligt i och med den nya volymen, som både stänger av alla siktlinjer och tar större delen av parken i anspråk.
- Upplevelsen av och förståelsen för landeriets och parken inbördes rumsliga och funktionella relation går till stora delar förlorad, vilket medför att berättelsen om landeriets historia och tidigare funktion blir mycket svår att förstå.

Tema 2:

- Möjligheten att uppleva det sena 1800-talets stadsomdaning bedöms inte påverkas.

Tema 3:

- Möjligheten att uppleva och avläsa 1900-talets stadsbyggande med den terränganpassade stenstaden försvåras betydligt, i och med de brutna siktlinjerna.

Tema 4:

- Möjligheten att avläsa stadssiluetten med bergshöjder runt och i staden försvåras, eftersom den tillkommande bebyggelsen består av stora volymer som stänger av tidigare siktlinjer.
- Upplevelsen av rikliga inslag av grönska i stadsbilden försvåras betydligt, i och med att landeriparken tas i anspråk och Universitetsbiblioteket får en större volym.

Strategiska vyer

Foto: Antiquum

5. Från Renströmsparken mot UB och Humanisten

Vyn från Renströmsparken präglas starkt av den sluttande parken och av byggnadernas långmälda utformning och måttliga skala. Den låga höjden ger en upplevelse av rymd, och bebyggelsens sammanhållna utformning med rött tegel och utpräglad horisontalitet gör att miljön upplevs som visuellt enhetlig. Den måttliga höjden och vardagliga karaktären, helt utan storvulenhet, skapar en välkomnande och inkluderande helhet. Det röda teglet med dess tyngd och tydliga karaktär ger materialitet och förankring.

Identifierade uttryck för riksintressegrunden:

- **Tema 1**, 1600- och 1700-talens fästningsstad med rester av donationsjordarnas landerier
- **Tema 3**, 1900-talets utvidgning av staden med uttryck för olika stilepoker. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö. Anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv.
- **Tema 4**, göteborgska särdrag i stadsbilden: Byggnadstraditionen med dominerande låg bebyggelsehöjd samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden.

Strategiska vyer

Illustration: Tham Videgård

5. Från Renströmsparken mot UB och Humanisten

Konsekvenser för upplevelsen av riksintressegrundens uttryck:

Tema 1:

- Möjligheten att uppleva 1600- och 1700-talens fästningsstad med bevarade delar av donationsjordens landerier bedöms inte påverkas, då parken är intakt.

Tema 3:

- Möjligheten att uppleva och avläsa 1900-talets stadsbyggande med institutionsbyggnder försvåras betydligt, då gamla Universitetsbiblioteket rivits. Detta förstärks av att även Humanisten byggts om, vilket gör att 1900-talets bebyggelseårsring i stort sett är borta.

- **Tema 4:**

- Möjligheten att avläsa stadssiluetten med bergshöjder runt och i staden bedöms inte påverkas.
- Upplevelsen av rikliga inslag av grönska i stadsbilden försvåras i viss utsträckning, i och med att det nya Universitetsbiblioteket får en större volym och tar en del av parken i anspråk.
- Deltemat ”dominerande låg bebyggelsehöjd” frångås, vilket tillsammans med den uppbrutna skalan och variationen i höjd gör att den tidigare enhetligheten går förlorad.

Bilaga 1 - riksintressebeskrivning Göteborgs innerstad

Göteborgs innerstad [O 2:1-5]

Beslutsdatum: 1987-11-05, Revideringsdatum: 1997-08-18

Motivering

Storstadsmiljö, formad av funktionen som ”Sveriges port mot väster” och det för sjöfart, handel och försvar strategiska läget vid mynningen av Göta älvs vattensystem. Rikets främsta sjöfartsstad samt residensstad, domkyrko- och universitetsstad, präglad av tre seklers handelsaristokrati. Ett av de förnämsta exemplen på 1600-talets stadsanläggnings- och befästningskonst, och på stadsbyggandet under 1800- och 1900-talen. Den göteborgska byggnadstraditionen med dess olika stadsdelskaraktärer. (Skolstad, Univeristetsmiljö, Stiftsstad).

Uttryck för riksintresset

1600- och 1700-talens fästnings- och kanalstad med bevarade delar av stadsbefästningarna, och strax utanför stadskärnan skansarna Göta Lejon och Kronan samt Exercisheden; andra uttryck för fästningsstaden - västerut från centrum mot älvmynningen -är lämningarna av Älvsborgs slott, det gamla amiralitetsvarvet, Nya Älvsborgs fästning och flottstationen Nya Varvet. 1600-talets stadsbyggande, med landets främsta exempel på holländskt inspirerad kanalstadsplan, med omgivande befästningsgördel och vallgrav, och den regelbundet planerade förstaden Haga med sin enklare rutnätsplan. Gatunät, tomtstruktur, bevarade och igenfyllda hamnkanaler. De solida köpmanshus av tegel som tillkom efter bränderna vid 1700-talets mitt. Karaktären hos ”Hamngatorna” och de trånga bakgatorna, med huvudsakligen 2-3-våningshus. Utanför den gamla stadskärnan den trädkantade kanalen Fattighusån och Gamla Fattighuset av trä – hela miljön utmärkande för 1700-tales nedbrunna Göteborg - samt Gamla Allén vid Södra Vägen. Dessutom spridda rester av donationsjordarnas landerier.

Det tidiga 1800-talets stadsnydaning med stadsarkitekt Carl W. Carlbergs nyklassicistiska stenstad inom vallgraven och det bälte av ny bebyggelse och planteringar som uppstod på det nedlagda fästningsområdet enligt Carlbergs plan 1808. Längs vallgravens insida kajgator, öppna platser och salutorg samt byggnadskvarter för bostäder och offentliga byggnader. Längs utsidan parker och gränsboulevarden Nya Allén.

Hamn-, sjöfarts-och handelsstaden med hamnanläggningar och bebyggelse från skilda tider, som visar hur kanalernas ursprungligen slutna innerhamnar fr. o. m. 1840-talet ersattes av älvstrandens djuphamn, och affärslivets utveckling från de gamla patricierhusen till varuhus och saluhallar. Kajer och sjöfartsanknuten bebyggelse som f. d. Ostindiska kompaniet och andra gamla handelshus kring Stora Hamnkanalen, kontor och magasin för handelsfirmor och rederier mot älven. Banker och försäkringsbolag vid Hamngatorna samt bostäder för olika sociala skikt. Donationsgrundade anläggningar som parker, sjukhus, skolor, museer och bostadsstiftelser.

Det sena 1800-talets storstadsomdaning och -utbyggnad med anläggningar, områden och bebyggelse som visar på ny samfärdselteknik, spridningen av olika verksamheter och skilda sociala gruppers levnadsförhållanden. Cityomvandlingen med handelns om- och nybyggnader i storstadsmässig skala, hamnens och järnvägarnas tullpackhus och stationsmiljöer samt de plana kanalbroarna av järn. Kommunaltekniska anläggningar som vattentorn och spårvägarna. De stora utvidgningsområdena med planmönster, tät stenstadsbebyggelse, gator av olika bredd och karaktär, bestämda hushöjder, parker och trädplanteringar. Det mondäna Vasastaden - Lorensberg - Heden, med breda, trädplanterade huvudgator som Kungsportsavenyn och

Vasagatan, de palatslika ”parkkvarteren” och den storstadsmässiga, slutna kvartersbebyggelsen med institutioner insprängda bland hyreshusen. Högre upp i Vasastaden rester av tjänstemannaföreningens trädgårdsstad. Mönstergilla arbetarbostäder i tegel i Haga och Annedal, och traditionella trähus blandade med stadsmässiga landshövdingehus.

1900-talets stadsbyggande och fortsatta utvidgning av staden, med de inledande decenniernas terränganpassade, orgelbundna planmönster, men även fullföljande av rutnätsstaden. Bostadsbebyggelse för olika samhällsskikt och som uttryck för olika stilepoker, och anläggningar för idrott, rekreation och nöjesliv. Övre Vasastaden-Lorensberg med institutionskomplex i parkmiljö och stenstadskvarter med inslag av landshövdingehus. Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner. Lorensbergs villastad och Nedre Johannesbergs slutna hyreshuskvarter. Folkhemmets funktionella stadsbyggande i Övre Johanneberg med väderstrecksorienterade lamellhus i bergig naturmiljö.

Göteborgska särdrag i stadsbilden. Stadssiluettan från älven och bergshöjderna runt staden med utblickar mot stadens omgivningar. Den topografiskt och socialt betingade karaktären av många småstäder i storstaden, d. v. s. ett lapptäcke av tydligt åtskilda stadsdelar. Kanalstadens vattenstråk och kontakten med älven. Byggnadstraditionen med dominerande låg bebyggelsehöjd, det gula ”Göteborgsteglet” med den carlbergska nyklassicismen följd av medeltidsromantiken vid 1800-talets mitt, den rikt formade sena 1800-talsbebyggelsen i puts och tegel och med stort inslag av polykromi, landshövdingehusen och deras olika utvecklingsskeden. Gatukaraktären med gatsten och gånghällar i bohusgranit samt de rikliga inslagen av grönska i stadsbilden. Drag som visar på de livliga kontakterna med Storbritannien och Europas västra delar.